БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыныҢ Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниҢ, ажылчы чоннар депутаттарыныҢ область СовединиҢ органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 ФЕВРАЛЬ 20 СУББОТА № 38 (2975)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдаларга бүгү чурт белеткенип турар (1 арын).

Ф. Кузьмин.—Буржуаз демократияныҢ мурнунга совет демократияныҢ артык күштери (2 арын).

М. Бугалдай.—Көдээ ажыл-агыйныҢ тускай эртемниглеринче кичээнгейни угландырар (2 арын).

Д. Сюрюн-оол.—Чурт үлетпүрүнүҢ ажылын ажылчы чоннуҢ негелдезинге дүүштүрер (2 арын).

Чөөн талакы районнарныҢ агрономнарыныҢ чөвүлел хуралы (3 арын).

М. Лопаногов.—Найырал, кадыажылдажылга болгаш дузалажылга (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

Дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ берлин чөвүлел хуралы (4 арын).

БерлиниҢ демократтыг парлалгазы дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралыныҢ дугайында (4 арын).

Германияга хамаарыштыр АКШ-тыҢ планыныҢ дугайында америк журналист (4 арын).

СОҢГУЛДА УЧАСТОКТАРЫНГА АГИТАЦИЯ-ПРОПАГАНДА АЖЫЛЫН УЛАМ КАЛБАРТЫР

Ам үеде партия организацияларыныҢ эҢ чугула сорулгаларыныҢ бирээзи болза, соҢгукчулар ортузунга агитация-пропаганда ажылын уламна калбартыры болур, ол ажыл соҢгулдаларныҢ чедишкинниг эртерин, коммунистерниҢ болгаш партия кежигүнүҢ эвестерниҢ ажылчы олбуунуҢ тиилелгезин хандырар.

Партия организацияларыныҢ, бүгү пропагандистерниҢ болгаш агитаторларныҢ хүлээлгези --Коммунистиг партия социализмден коммунизмче чоорту шилчилгени организаставышаан, ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйыныҢ улам ыҢайгы күүүлүг көдүрлүүшкүү дээш моон соҢгаар-даа могаг чокка демисежир деп чүвени соҢгукчуларга тайылбырлап бээри болур.

Бүгү соҢгукчуларга СЭКП ТК-ныҢ кыйгырыын совет улус ханы сеткил ханыышкын-биле уткуп алган. Ол документиде партияныҢ болгаш чазактыҢ иштики, даштыкы политиказыныҢ үндезиннери допчу, тодазы-биле бижитинген, бистиҢ улузувустуҢ мурнунга Коммунистиг партияныҢ болгаш Совет чазактыҢ салып турар сорулгалары айытынган. СоҢгукчу бүрүзү СЭКП ТК-ныҢ ол сорук киирикчи кыйгырыын болгаш бистиҢ чурттуҢ улам ыҢайгы хөгжүлдезиниҢ сорулгаларын айтып турар партияныҢ, чазактыҢ шиитпирлерин танышкан, өөренген турар ужурлуг.

БистиҢ чуртувустуҢ күрүне эргечагыргазыныҢ дээди органынга соҢгулдалар-биле холбаштыр партия организациялары ажылчы чоннарныҢ ортузунга агитация-пропаганда ажылын элээн экижиткен болгаш чоннуҢ политиктиг идепкейи дыка бедээн. Ындыг болза-даа, СЭКП-ниҢ чамдык райкомнары соҢгулда участоктарында агитмассалыг ажылды ам-даа чоорту негелдезинге чедир калбартпайн, партия эге организацияларыныҢ чанында агитколлективтерни удуртурунуҢ ажылын ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдаларга белеткел-биле холбаштыр эде тургуспайн турар. ОоҢ түҢнелинде дыка хөй агитаторлар соҢгукчуларныҢ чурттап турар чериниҢ аайы-биле агитация-тайылбыр ажылын чоруттайн турар. Политиктиг агитация СЭКП ТК-ныҢ сентябрь ПленумунуҢ төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарыныҢ ажыл-агый-политиктиг сорулгаларындан хоорук чорутунуп турар.

Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш Тес-Хем рэйоннарда агитпунктулар багай деритинген, чамдык черлерде мырыҢай тургустунмаан. Кара-Суг бүдүрүлгезиниҢ дыка хөй ажылчыннары, Улуг-Хем районнуҢ Сталин аттыг колхозунуҢ чамдык кежигүннери, ылаҢгыя малчыннар ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдалар болур дугайын мынчага чедир дыҢнаваннар, а ол районнуҢ удуртур ажылдакчылары колхозчу малчыннарга кончуг ховар барып, чер-черде агитация-пропаганда ажылыныҢ байдалын билбес болуп турарлар.

Тес-Хем районда дыка хөй агитаторлар соҢгукчулар ортузунга агитмассалыг ажылды чорударын ам-даа эгелевээн. Партия райкомунуҢ бюрозу (райком секретары эш Наксыл-оол) чоннуҢ ортузунга көскү агитацияныҢ ужур-дузазын чедир үнелевейн турар, ооҢ түҢнелинде соҢгулда участоктарында болгаш район төвүнде безин көскү агитация чоҢ болуп турар, соҢгукчуларга оларныҢ чурттап турар чериниҢ аайы-биле беседаларны кончуг ховар чорудуп турар. Ындыг фактылар Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Кызыл районнарда база бар. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуҢ төвү Кызыл-Мажалык суурда агитпункт мынчага чедир деритинмээн болгаш ургулчу шоочалыг туруп турар.

Партия организацияларыныҢ агитация-пропаганда ажылыныҢ төвү соҢгулда участоктары болур ужурлуг. Бүдүрүлге, албан черлериниҢ ажылчыннары болгаш албан хаакчылары соҢгулдаларга киржирде боттарыныҢ чурттап турар черинде соҢгулда участоктарынга бөдүлаар деп чүвени барымдалаар херек. Ынчангаш партия организациялары боттарыныҢ эҢ шыырак күштерин соҢгулда участоктарынче, соҢгукчуларныҢ чурттап турар черлеринче угландырар хүлээлгелиг. Аныяк өскениҢ болгаш херээжен чоннуҢ ортузунга масса-политиктиг ажылды чорударынче онза кичээнгейни салза чогуур.

СоҢгулда участоктарында агитация-пропаганда ажылыныҢ чедишкинниг болуру агитпунктуларыныҢ агитколлективтериҢ ажылын партия органнарыныҢ удуртуп турарыныҢ деннелинден хамааржыр. СоҢгулда кампанияларын эрттириниҢ талазы-биле байлактыг дуржулга бистиҢ партия организацияларыныста бар. Мурнунда эрттип турган соҢгулда кампанияларынга массалыг ажылдыҢ бодун шынзыктырып көргүскен бүгү хевирлерин болгаш аргаларын — хуралдарны, беседаларны, илеткелдерни, солун номчулгазын, көскү агитацияны, радиону, кинону болгаш парлалганы калбаа-биле ажыглаар херек.

Политиктиг агитацияныҢ идейлиг деннелин бедидериниҢ чайлаш чок негелдези болза, аҢаа районнарныҢ партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларыныҢ удуртур ажылдакчыларын, база ол ышкаш интеллигенцияны —башкыларны, эмчилерни, агрономнарны, зоотехниктерни киириштирери болур. СоҢгукчулар-биле чүгле хүн үргүлчү харылзажып, чоннуҢ сонуургаан айтырыгларын билип, ол айтырыгларны боттары тайылбырлап тургаш, партия, совет удуртукчулар политиктиг ажылга шын уг-шигни берип, эки дуржулганы түҢнеп, нептередип шыдаар.

СоҢгулда кампаниязыныҢ үезинде культура-чырыдыышкынныҢ албан черлерин—культура бажыннарын, клубтарны, библиотекаларны, номчулга бажыннарын соҢгукчулар ортузунга чорудар политиктиг ажылдыҢ одаглары болдурар херек. Көдээ чоннуҢ ортузунга бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезин, лекцияларны, политиктиг илеткелдерни үргүлчү организастаар, кино-чурук үндүрүлгезин экижидер херек. Ынчаарга көдээ черлерде ылаҢгыя ырак районнарда чижээ, Тожуда, Өвүрде, Бай-Тайгада кино көргүзүлгези ам-даа дыка четпес тургустунган.

Сорулга болза, четпестернп дүрген чайладыры, политиктиг агитация-биле бүгү соҢгукчуларны хаара тулары, масса-политиктиг ажылдыҢ идейлиг деннелин бедидери болур. Участок бүрүзүнде соҢгукчулар сонуурганчыг лекцияларны, беседаларны дыҢнаар, номнарны, солуннарны номчуур, күзээн тайылбырын, консультациязын алыр, кинофильмнерни көөр аргалыг болур кылдыр ажыл-херекти шак ынчаар тургузар херек.

Көдээ бот-тывынгыр уран-чүүлдүҢ область көрүлдези доозулган

Бо чылдыҢ февраль 15-тен 18-ке чедир Кызылга көдээниҢ бот-тывынгыр уран-чүүлүнүҢ область көрүлдези болуп эрткен. Анаа областыҢ 14 районнарындан эҢ эки уран-чүүл коллективтери кээп киришкеннер. Ол ышкаш КызылдыҢ көдээ ажыл-агый техникумунуҢ уран-чүүл коллективи база киришкен. Ук көрүлдеге ниитизи-биле 300 ажыг кижи киришкен.

Бо эрткен маргылдаага Чаа-Хөл районнуҢ уран-чүүл коллективи бирги черни алган, Чөөн-Хемчик биле Каа-Хем районнар ийиги черни үлешкеннер, үшкү черни ТаҢды район алган. Бирги черни алган районга 2000 рубльди, ийиги черни алган районнарга 1500—1500 рубльди, үшкү черни алган районга 1000 рубльдиҢ шаннарын тывыскан болгаш бо районнарга облкүүскомнуҢ болгаш СЭКП обкомунуҢ хүндүлел бижиктерин тус-тузунда тывыскан.

Маргылдаага эҢ эки көргүзүглерлиг болган тус-тус коллективтерге, тус-тус кижилерге хүндүлел бижиктерни болгаш акша шаҢналдарны тывыскан.

Бүгү-российниҢ көдээ бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезинге баар эҢ эки шилиндек кижилерни бо маргылдаага илереткен болгаш оларны Москваже чорудары-биле тускай белеткеп эгелээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдаларга бүгү чурт белеткенип турар

Москва. ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдалар талазы-биле СвердловскиниҢ № 21 соҢгулда округунуҢ соҢгулда участогунуҢ агитпунктузунда.

Чуруу **Н. Кулешовтуу.**
СЭТА-ныҢ пресслишези.

Депутаттарга кандидаттар-биле Москвада ужуражыышкыннар

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттарынга кандидаттар-биле соҢгукчуларныҢ ужуражыышкыннары Москвада эрттип турар.

Октябрьский округтуҢ соҢгукчуларынаҢ ужуражыышкыннары Москва области эрттип турар.

Можайский округка депутатка кандидат, «МайныҢ эртени» колхозта звеночу Е. Н. Авсиевич-биле ужуражыышкын болган.

Ухтомский округтуҢ соҢгукчулары кандидатка депутат, ЛюберецкиниҢ көдээ ажыл-агый машиналарыныҢ Ухтомский аттыг заводунуҢ ажылчыны Б. И. Самсонов-биле ужурашкан.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттарынга кандидаттар-биле соҢгукчуларныҢ ужуражыышкыннары өскедаа округтарга болгулаан.

• • •

Эвилелдешкен республикаларда депутаттарга кандидаттар-биле соҢгукчуларныҢ ужуражыышкыннары база эгелээн.

СталинабадтыҢ хоорай соҢгулда округунга ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат, Сталинчы шаҢналдыҢ лауреады Мирзо Турсун-Заде-биле соҢгукчуларныҢ ужуражыышкыны болган.

ДжамбульдуҢ чигир комбинадыныҢ клубунга ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар депутатка кандидат, Джамбулский соҢгулда округунга регистрастаткан, партияныҢ Джамбул райкомунуҢ секретары эш Т. А. Акбузов-биле ужурашкан.

(СЭТА).

Ажылын улам экижидип турар

САРЫГ-СЕП. **(Телефон-биле).** Каа-Хем районнуҢ Даниловкада агитпунктунуҢ ажылын соҢгулда хүннеринге холбаштыр элээн сегиткен. ЫлаҢгыя агитпунктунуҢ шимелдезин улам-на экижитпишаан, номнар, сеткүүлдер болгаш солуннар-биле өй-шаанда хандырган. СоҢгукчулар даҢзызыныҢ хыналдазын чорудар болгаш агитпунктунуҢ ажылын хүн-бүрү харылап турар дежурныйларны тургускан.

УчастоктуҢ агитаторларын соҢгукчуларныҢ чурттап, ажылдап турар черлериниҢ аайынга таарыштыр быжыглаан.

СуурнуҢ агитаторларынга практиктиг удуртулга кылдыр семинарларны болгаш дуржулга солчурунуҢ хуралдарын план ёзугаар доктаамал чорудуп турар.

СЭКП Төп КомитединиҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ чыылдырганы совхозтар ажылдакчыларыныҢ Бүгү-эвилел чөвүлел хуралыныҢ киржикчилериниҢ, МТС-тер ажылдакчыларыныҢ Бүгү-эвилел чөвүлел хуралыныҢ киржикчилериниҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ соҢгулдаларынга холбаштыр СЭКП Төп КомитединиҢ кыйгырыгларыныҢ дугайында соҢгукчулар ортузунга илеткелдерни, лекцияларны организастаан чоруткан.

Агитация ажылы

ЧАА-ХӨЛ. **(Телефон-биле).** Чаа-Хөл районнуҢ төвү—Чаа-Хөл суурда агитпункт (эргелекчизи эш Болотов) ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ соҢгулдаларынга холбаштыр агитаторларныҢ ажылынга практиктиг удуртулга кылдыр семинарларны болгаш агитаторларныҢ ажылыныҢ талазы-биле дуржулга солчурунуҢ хуралдарын организастап турар. Агитпункт лозунгулар, плакаталар-биле база баштыҢчыларныҢ портреттери-биле шиметинген, номнар, солуннар болгаш сеткүүлдер-биле чогуур үезинде хандыртынган.

СоҢгукчулар ортузунда илеткелдерни, лекцияларны план ёзугаар организастап турар. Беседалар болгаш солун номчулгаларын чорударынаҢ, агитхуудустар үндүрериниҢ талазы-биле школа башкызы эш Серин, агитатор эш Доржу болгаш Ежов олар эҢ идепкейлиг киржип турарлар.

Дуржулга станциязында агитпункт

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Чөөн-Хемчик районнуҢ Чадаанада дуржулга станциязында агитпункт (эргелекчизи эш Шербаков) бодунуҢ ажылын улам экижидип, агитаторларга практиктиг дуза кылдыр семинарларны эрттирип, дуржулга солчурунуҢ хуралдарын доктаамал чорудуп турар.

Агитпункт илеткелдерни болгаш лекцияларны 5 катап организастаан, СоҢгукчулар ортузунга беседаларны, солун номчулгаларын эштер Сагды, Содуна, Кызыл-оол олар идепкейлиг чорудуп турар.

Чадаананың № 605 соҢгулда округунда

СУГ-АКСЫ. **(Телефон-биле).** Чадаананың № 605 соҢгулда округунуҢ талазы-биле Националдар Совединге депутаттыҢ кандидады ДоҢгак Сүлдемович Настык-Доржу бодунуҢ соҢгукчулары-биле ужуражып турар. Сүт-Хөл районда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниҢ колхозчуларынаҢ февраль 15-те болган ужуражыышкын хуралынга бүзүретиргеннерден эш СерениҢ кылган допчу илеткелиниҢ соонда саналдар эгелээн.

Ажылчы чоннуҢ чаагай амыдыралын улам чечеткелдиринге Коммунистиг партияныҢ болгаш Совет чазактыҢ кол кичээнгей салып турарын колхозчу эш Тоспаяк демдеглээш, Киров аттыг колхозтуҢ чедишкиннерин, колхозчуларныҢ чуртталгазында улуг чаартылгаларны көргүскен. Депутатка кандидат эш Д. С. Настык-Доржуга колхозчуларныҢ мурнундан ол мындыг чагыгларны берген:

— БистиҢ колхозтуҢ чүгле шээр малы безин сес муҢ ажып турар. Фермаларда хөй күш негетинер ажылдарны механизастаар үе келген. Ол ышкаш мал колхоз төвүнден 90 ажыг километр Хүүректиг деп черде турар. Чугула херек болганда дүрген харылзажыры дыка берге. Ынчангаш Хүүректигге радио харылзаазын тургузары база негетинип турар. Ол ышкаш колхозтуҢ төвүнге электри станциязын тудары чугула.

Школа башкызы эш Баян-Доржу, хаван фермазыныҢ эргелекчизи Чаа-гаа болгаш сөс ап чүве чугаалаан эске-даа колхозчулар: малды мөҢги, күштүг чыл ажырар, чаш малды бүрүн доруктуруп алыр, тудуг ыяжын болгаш школаныҢ келир өөредилге чылында оттулар ыяжын база часкы хову ажылынга белеткелдер дээш улам бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

• • •

Калинин аттыг колхозтуҢ төвүнге февраль 16-да, хөй кижи киришкен ужуражыышкын хуралынга баштайгы сөс алган колхозчу эш Агбаан-СамбуунуҢ чугаалааны болза:

— Улус ажыл-агыйынга электри күжүнүҢ чугулазы үнелетинмес улуг. Чуртта таарымчалыг кур күштерни ажыглап шыдавайн турарывысты миннир херек. Ак Ооруунга электри станциязын тургузар айтырыгны көдүрери чугула. БистиҢ колхозта мынчага чедир дээрбе безин чок, тудугга кол негетинер пилорама тургустунмаан. Бо талазы-биле негелде тургузуп дилег кылырга район организациялары дузалавайн турар. Депутатка кандидат эш Д. С. Настык-Доржу бо чүүлдерни өөренип көөрү чугула.

Националдар Совединге депутаттыҢ кандидады эш Д. С. Настык-Доржу бодунуҢ чугаазынга өөрээн сеткилин чүректиҢ ханызындан илеретпишаан, соҢгукчуларныҢ чагыын ак-сеткилдиг боттандырып улуска төлептиг бараан болурун хүлээнген.

Эш Чавыдак бодунуҢ соҢгукчуларында

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** Бай-Тайга районнуҢ машина-трактор станциязыныҢ коллективинге февраль 16-да болган ужуражыышкын хуралынга ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге амгы соҢгулдалар дугайында МТС-тиҢ агроному, бүзүретирген кижи эш Панасенко илеткел кылган. АҢаа баштайгы сөс алган эш КочковтуҢ чугаалааны болза:

— Кызыл-Мажалыктың № 606 соҢгулда округунуҢ талазы-биле депутатка кандидат кылдыр механик Кара-оол Сандакович Чавыдакты депшидип тура бистиҢ коллектив трактористерге чаа, ниити чуртталга бажыҢы кылырын хүлээнген, ооҢ тудуу ам доостур четкен. Ол тудугга материал белеткээр, тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналары септээр ажылдар чедишкиннинг боттанып турар.

МооҢ-биле кады эш Кочков бодунуҢ саналынга МТС-тиҢ дерилгезинде четпестерни, ылаҢгыя машиналарныҢ артык кезектериниҢ келбейн турарын онзалап демдеглээн. Механик эш Делег-оол көдээ ажыл-агый машиналары септээриниҢ февраль планын ажыр күүсеткенин чугаалааш, Националдар Совединге депутаттыҢ кандидады эш К. С. Чавыдакка мындыг айтырыглар талазы-биле чагып, ооҢ хемчег ап дузалаарын күзээн:

—МТС-тиҢ машина паркызы калбарып турары-биле холбаштыр сентелге мастерскаязынга чаа станоктар чагаанывыс түҢнел чок артпышаан. Ол ышкаш кывар-чаар материалды Кызыл-Мажалыктан алыр турбуже үргүлчү Кызылдан барып сөөртүп турар бис. ОбластыҢ чамдык организацияларыныҢ шак ындыг тоомча чок байдалын моон соҢгаар болдурбазы чугула.

ЧоннуҢ идегелин ак-сеткилдиг хандырары, Төрээн чурттуҢ, Коммунистиг партияныҢ херээ дээш бүгүле күштери-биле демисежирин эш К. С. Чавыдак бодунуҢ чугаазынга демдеглээн.

• • •

РайоннуҢ «Тиилелге» база Сталин аттыг колхозтарынга февраль 17-де болган хөй кижи киржикчилиг ужуражыышкын хуралдары организастыг болгаш бедик көдүрлүүшкүннүг болуп эрткен.

ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге депутаттыҢ кандидады эш К. С. Чавыдакка чоннуҢ культурлуг негелдериниҢ талазы-биле шак ындыг айтырыгны Сталин аттыг колхозтуҢ төвүнге болган 270 ажыг соҢгукчу киришкен хуралга база көдүрүп турган. Ол колхоз эрткен чылын 25 чуртталга бажыннарын ажыглалга киирген, а бо чылын 60 бажыннарны тудуп алыр деп сорулга салган. 500 олуттуг чаа клубтуҢ тудуун чоокта чаа дооскан, ам ооҢ иштики дерилгезин кылып турар.

Ивановоның сүт-ногаа ажылдыг совхозунуҢ коллективи ам болур соҢгулдаларга алдар кылдыр стахановчу ээлчегге турушпушаан, бар бүдүрүлге шөлүнге ногааларныҢ бүдүрүлгезин улгаттырар дээш демисежип турар. Ам совхозта ирик-торфтуг саваларга рассадаларны олуртуп турар.

Чурукта: ажылчын М. А. Антонова (оҢ талазында) биле улуг агроном Л. И. Кабешованың теплицада ажылдап турарлары.

Чуруу **Ф. Карышевтин.**
СЭТА-ныҢ пресслишези.

Бүгү улустуҢ байырлалыкга уткуштур

Бүгү улустуҢ байырлалы—ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдаларныҢ хүнү чоокшулап келген. Кызылдың горпо коллективиниҢ ажылдакчылары ол хүнге уткуштур улам бедиткен хүлээлгелер ёзугаар ажылдап турар. СтоловаяларныҢ болгаш магазиннериҢ аразында социалистиг чарыштың керээлери чардынган, ажылдакчы бүрүзү тодаргай бот хүлээлгелерни алган, ооҢ күүседеза дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

ГорпонуҢ № 4 столоваязы мурнундан бээр бедик көргүзүглерлиг болуп келген, ол ылаҢгыя бо чылдың январьда социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. БистиҢ столоваяларывыста чемни белеткээриниҢ шынары болгаш чемненикчилерни культурлуг хандырары мурнукузундан ыракта экижип турар. МаҢаа № 1 база № 2 болгаш № 3 столоваялар январьның саарылга планын 111—122 хуу чедир күүсеткени хереч болур.

Моон-биле кады хереглекчилериниҢ негелдезин ээлдек хандырар талазыбиле ак-сеткилдиг ажылдап турар магазин ажылдакчылары база хөй. ЧоннуҢ хүн-бүрү хереглээр чугула бараанныры үзүктел чок хандырып, күш-ажылдың чурумун эки организастаанындан № 5 магазин январьның бараан саарылгазының планын 115 хуу, а № 1 магазин 139 хуу күүсеткен.

Ажылда четпестерни дарый узуткаар, мурнакчыларны дуржулгазыг калбартыр талазы-биле боттуг хемчеглерни горпо баштаар чери ап чорудуп турар. Бо талазы-биле горпонуҢ чоокта чаа болган хуралынга хожудап турар столоваяларныҢ болгаш магазиннериҢ ажылын мурнакчыларныҢ деннелинге бедидер дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Келир өөредилге чылынга

Улуг-Хем районнуҢ Мичурин аттыг көдээ ажыл-агый артели бодунуҢ эге школазыныҢ келир өөредилге чылында оттулар 468 кубометр ыяжын ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соҢгулдалар хүнү—март 14-ке чедир белеткеп бээрин хүлээнген. Ол чугула ажылды чогуур өөүнде боттандырарын колхозчу херээженнер холга алган, ында 43 кижи эш Тастай-оолдуҢ удуртулгазы-биле ажылдап эгелей берген.

Школага оттулар ыяш белеткээриниҢ од түр бригадазында күш-ажылдың организастыг чуруму багай эвес тургустунган. 26 кижи ыяшты доорап, чарып, чыып тургузуп турар, а 2 кижи—Шегзижик биле Шагдыржап олар 3 шанактыг аттарлыг сөөртүп турар. Бригадада Шура, ДаҢзырын, Макай, Допчаа, Седипил ышкаш ийи дапкыр норманы күүседип турарлар хөй.

Буржуаз демократияның мурнунга совет демократияның улуг артык күштери

ССРЭ-ниң Дээди Совединге 1954 чылдың март 14-те болур соңгулдаларга Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле белеткенип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар болза, бүгү улустуң байырлалы болур болгаш бистиң чурттуң амыдыралынга политиктиг улуг ужур-дузалыг. Бо чылын соңгулда кампаниязы бистиң Төрээн чуртувустуң улам ыңай чечектелири дээш, улус ажыл-агыйының күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнү дээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чокка бедидери дээш бүгү улустуң калбарткан демиселиниң байдалында, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам кошкадыры дээш, тайбыңның болгаш улустарның айыл чок чоруунуң херээн быжыглаары дээш Совет күрүнениң идепкейлиг демиселиниң байдалында чоруп турар.

Коммунистиг партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерибиле чепсегленген совет улус коммунистиг тургузуушкунуң улуг программазын—бешки беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар. ССРЭ-де үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли дайын мурнундагы 1940 чылдың деңнелин 1953 чылда-ла ийи чартык катап ашкан. Аар үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде кайгамчыктыг улуг чедиишкиннер дайын сөөлүндеги чылдарда чедип алдынган. 1940 чылдыынга дөмейлээрге 1953 чылда ССРЭ-де кан бүдүрүлгези ийи катап, хөмүр даш бүдүрүлгези ийиден хөй катап, нефть тывыжы 70 хуу, электри энергиязы ажылдап кылыры 2,8 катап өскен. 1953 чылда машиналарны болгаш дерилгелерни 1940 чылдыындан 3,8 катап хөйнү бүдүрүп үндүрген. Коммунистиг тургузуушкунуң херээнге бистиң бүгү улуг чедиишкиннеривис болза, бистиң чурттуң улустарының тургузукчу күш-ажылының түңнели, ажылчын ацгының болгаш тараачыннарның бузулбас эвилелиниң, ССРЭ-ниң улустарының тендиш дивес найыралының түңнели болур.

Бистиң чедиишкиннеривис болза, Коммунистиг партияның хөй чылдарда ажылдап кылганы, ССРЭ-ниң улустарының амыдыралчы эргеажыктарынга тааржып, оларның кызыгааржок деткимчезин ажыглап турар политиканы амыдыралга чайгылыш чокка боттандырганының түңнели болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге бүгүле болуп келген соңгулдалар биле бир дөмей амгы соңгулдалар болза, ССРЭ-ниң Конституциязынга болгаш ооң хоойлужутканы соңгулда системазынга үндезилетинип чорутунар. ССРЭ-ниң Конституциязы болгаш ооң хоойлужутканы соңгулда системазы болза, буржуаз демократияның мурнунга улуг артык күштерлиг дээди хевирниң демократиязы болур совет демократияның илергейлээшкини болуп турар.

Буржуаз күрүнелерниң конституцияларының үндезининге капитализмниң принциптери, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге хуу өнчү, чоннуң хөй кезиин мөлчүүрү, ажылчы чоннарның ядарап хоозураары бадыткатынган кол бодалдар кирип турар. Буржуаз конституциялар болза, ниитилелдиң бай болгаш ядыы ацгыларга чарылган чоруун барымдаалап, күрүнени буржуазияның удуртур чоруун быжыглап турар. Буржуазияга конституция болза, мөлчүкчүлерге ажыктыг болгаш таарымчалыг ниитилел ёзу-чурумнарын быжыглаарынга херектиг.

Капиталистиг чурттарда ажыл чок чорук өзүп, үлетпүрүнүң тайбың продукция үндүрер бүдүрүлгези кызырлып, хереглелдиң чугула бараанналарының өртек-үнези аартап, үндүрүгнүң хемчээли улам өзүп, ажылчы чоннарның амыдырал деңнели улам кудулап турар. Чижээ, дайын мурнундагы үе-биле деннээрге, Англияда эзтти чемге хереглеп турары 31 хуу, мал саржаанның хереглели —54 хуу, чигирниң — 20 хуу, консервалларның—52 хуу эвээжээн. Барыын Германияда эзт болгаш ак-саржаг хереглээри—25-тен ажыг хуу кызырылган. АКШ-ка 1951—1952 ажылагый чылында пөс-таавы үлетпүрүнүң продукция бүдүрүлгези 19 хуу, 1953 чылда чуртталга бажың тудуушкуну 20 хуу кызырылган.

ССРЭ-ниң Конституциязы социализмниң принциптерин, бистиң чуртувуста боттанган ооң кол бодалдарын барымдаалап турар. Бистиң совет ниитилеливисте өжээннешкек ацгылар чок, ниитилел ажылчыннарның болгаш тараачыннарның найыралдыг ийи ацгыларындан, совет социалистиг интеллигенциядан тургустунган. Күрүнени удуртуру совет ниитилелдиң мурнакчы ацгызы болур ажылчын ацгыга хамааржып турар. Бистиң конституциявыс ажылчы чоннарга ажыктыг болгаш таарымчалыг ниитилел ёзу-чурумнарын быжыглап турар.

Буржуаз конституциялар болза, национал деңэвес чорукту быжыглап, тергиидээн нацияларның артык эргелерин бадыткап турар националисчи конституциялар болур. Олар национал дарлалды болгаш расаның ацгыланчаан хоойлужудуп турар.

ССРЭ-ниң Конституциязы бүгү расаларның болгаш нацияларның деңчоруун быжыглап турар. Ажылагыйның, культураның болгаш хөй-ниити амыдыралдың бүгү талаларынга улустарның ёзулуг-ла деңчоруун тургузарынче угланган ленинчи-сталинчы национал политикага дүүштүр Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда бистиң чуртувустуң улустарының аразынга бүзүрешпес чоруктуң байдалы ам улуг Совет Эвилелиниң улустарының чаңгыс-эптиг хөй национал өг-бүлезинде үзүлбес найыралдың болгаш ақы-дуңма дузалажылганың байдалы-биле солутунган.

Ленинчи-сталинчы национал политиканың тиилелгези бистиң Тыва автономнуг областың чижектеринде-даа тодаргай көстүп турар. ССРЭ-ниң улустарының ақы-дуңма өг-бүлезинге, тиилээн социализмниң Конституциязының хүнүнүң адаанга социалистиг калбак демократияның байдалынга Тываның туруп келгениниң 9 чылдарының иштинде шаанда хожудангай чораан Тываның хевиршинчизи танытынмас кылдыр өскерилген.

Партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачазында, ССРЭ-ниң улустарының, бирги ээлчегде орус улустуң улуг деткимчезиниң ачызында Тываның көдээ ажыл-агыйында үндезин өскерилгелер болган. Областа 12 МТС организастатынган, тараачын болгаш арат ажыл-агыйларның 90 ажыг хуузу колхозтарда каттышкан, оларны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынче угланган улуг ажыл чорутунган, көшкүн араттарны сууржуң амыдыралче шилчидериниң хереэнде улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Дүүн чаа-ла көжүп чораан араттар ам чаагайжыдыр тутпунган бажыннарже кирип, байлак болгаш культурлуг чурттаар аргалыг болуп турар.

Областа чурт үлетпүрү хөгжүп, хөмүр даш тывыжы өзүп, областың эгээртинмес байлактарын ажыглаарының талазы-биле улуг ажыл чорутунуп турар болгаш автомобиль паркы хөй катап улгаткан.

Улус ажыл-агыйының дүрген өзүлдези-биле чергелештир областың ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалы үзүктел чок бедип, национал хевирлиг социалистиг утка-шынарлыг культура хөгжүп турар. Областың школаларында өөренкилерниң саны 1945 чылдыындан үш чартык катап өскен. Бир эвес 1945 чылда Тывага 28 эмчи турган болза, ам 163 эмчилер ажылдап турар. Областа 15 культура бажыңнары, 30 көдээ клубтар, 28 номчулга бажыңнары, 37 библиотекалар болгаш культураның өске-даа хөй-хөй одаглары ажылдап турар. Областың ажылчы чоннарының политиктиг идепкейи хемчээл чокка өскен. 1953 чылдың февраль 22-де ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге болган соңгулдаларга ажылчы чоннарның идепкейлиг киржилгези аңаа херечи болган.

Буржуаз конституциялар хамаатыларның эргелерин чүгле ёзу барымдаалап тыпсып турар боордан башка, ол эргелериниң боттанырынга магадылал болур хемчегларни албайн турар, ол дугайын капиталистиг чурттарда ажыл чок чорук-тун, аштың болгаш түрегделдиң массалыг чоруу херечилеп турар. Капиталистиг чурттарда бүрүн ийикпе, азы кезик-чамдык ажыл-чоктарның саны амгы үеде 45 миллиондан эвээш эвес. Кызыра аарак бердинген албанның медээзин ёзугаар алырга безин АКШ-та ажыл чоктарның саны 18 миллиондан хөй кижи болуп турар.

Совет Конституция ССРЭ-ниң хамаатыларының эргелерин магадылаар дугайында, ол эргелерни боттандырар аргалар дугайында улуг кичээнгей салган. Ажыл-агыйның социалистиг системазы, совет улустуң чаагай чоруунуң дугайында партияның болгаш чазактың могаг чок сагыш салыышкыны, бистиң чуртувуска социализмниң тиилелгези болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң чедиишкиннери совет кижилериниң ажылдаар, дыштаныр, назылап кыраанда болгаш ажылдаар аргазын чидиргенде материалдыг хандырылганы алыр эргелерин, өөренир болгаш Конституцияның тыпсып бергени өске-даа эргелерин херек кырында ажыглаар чоруун хандырып турар.

Буржуаз конституциялар бүгү ниити соңгулда эргелериниң, чажыт бадылаашкынның, деңболгаш дорт соңгулдаларның барының дугайында меге-хоозун аазаашкын кылып турар, херек кырында капиталистиг чурттарда соңгулда системазы болза, соңгулда кампаниязынга ажылчы чоннарның киржилгезин кызыгаарлап турар. Капиталистиг чурттарда сууржуң чорукту, хөреңги-кошкулду, эртем-билигни барымдаалаарының үзүн-баазын кызыгаарлаашкыннары боттанып турар, ооң түңнелинде соңгулдаларга киржириннен үүс-үүс миллион ажылчы чоннар казытырып турар. Чижээ, АКШ-тың мурнуу талакы чеди штаттарында соңгулда үндүрүү дээр тускай үндүрүгү төлеп шыдавазының ужурунда соңгукчуларның барык-ла деңкезин соңгулдаларга киришпейн турар. Каттышкан Штаттарга соңгукчулар даңзызынга кирер төлээде, «антиамериканчы ажыл-чорудулга» холушпаан дугайында шынзылга хереглетинер, ынчангаш АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң дээрбечи даштыкы, реаксылыг иштики политиказынга удурланган эң-не депшилгелиг шынчы кижилер соңгулдаларга киржир эргe чок болуп турарлар. Эрге-чагырга органынга соңгутурар арга ажылчы кижилерде чок. Үүс бежен миллион хире американнардан сенатта соңгутурган чаңгыс-даа ажылчын болгаш тараачын кижи чок.

ССРЭ-ниң Конституциязы болгаш совет соңгулда системазы бүгү ниитиниң, чажыт бадылаашкынныг дорт болгаш деңсоңгулда эргелерин херек кырында боттандырар чорукту ажылчы чоннарга хандырып берген. ССРЭ-де 18 хар четкен бүгү-ле хамаатылар раса болгаш национал байдалы, шажын чүдүлгези, эртем-билии, сууржуну, сууржуң эвези, социал ызыгууру, хөреңги-кошкулу болгаш шаандагы ажыл-чорудулгазы хамаан чокка депутаттар соңгууруига киржир эргелиг. Соңгулдаларга чүгле угааны солуулар, судтадып шиитиргеннер болгаш соңгулда эргезин казытканнар киришпес. Хамааты бүрүзү чаңгыс бадылаашкыныг болур болгаш бүгү хамаатылар соңгулдаларга бир дөмей киржир.

Ынчангаш ССРЭ-ниң Конституциязы болгаш совет соңгулда системазы болза, дээди хевирниң демократиязы болур болгаш буржуаз меге-хоозун демократияга шуут удурланышкак болуп турар.

Бүгү чуртка эрткен ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарының депшидилгези болгаш ажылчы чоннарның соңгулда мурнунуң хуралдары ажылчы чоннарның кайгамчык сырый каттышканының байдалында болган. Ол чорук коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң улусчу блогунуң күштүүнүң болгаш амыдыралчызының илергейлели болур. Совет кижилер кандидаттар кылдыр бистиң улустуң эң эки оолдарын болгаш кыстарын кайгамчыктыг улуг көдүрлүүшкүн-биле депшиткен.

Улуг Совет Эвилелиниң улустары Коммунистиг партияның Төп Комитедин болгаш Совет чазакты долгандыр кажангызындан-даа артык сырый каттышкаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуй чоруп орар. Соңгулда кампаниязы болза, Коммунистиг партияның, Совет чазактың болгаш бүгү улустуң эп-сеткил каттыжылгазының болгаш сырый каттышканының, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарынга чаа-чаа улуг тиилелгелерни чедип алыр дугайында партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын амыдыралга чайгылыш чокка боттандырар быжыг шиитпирлиниң чаа тодаргай көргүзүү болур.

Ф. КУЗЬМИН.

Совет садыгның мурнакчылары

(Номчукчуларның чагааларының допчулалы)

Совет садыгның ажылын улам экижидер хемчеглер дугайында партияның болгаш чазактың доктаалын күүседир дээш, ажылчы чоннарның доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырар дээш, кызымаккай ак-сеткилдиг ажылдап турар көдээде садыг ажылдакчыларының дугайында чагаалар редакцияга хөйү-биле кээп турар.

Эрзин районнуң Бай-Даг сумузунда магазин эргелекчизи эш Дирчин чоннуң калбак хереглелиниң бараанналарын: янзы бүрү пөстерни, белен хепти, демир оруннарны, сава аймаан база аъш-чем бараанналарны садыглаарын эки организастап турар.

Бараанны өй-шаанда садыглаар ажылды эки тургусканының түңнелинде бараан саарылгазының планын үргүлчү күүседип турар. Колхозчу малчыннарның хереглелин эки хандырып турарын эш **Ф. Аракча** бижип турар.

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозтан эш **С. Шыдырааның** бижип турары болза, «Мурнакчы» колхозта майгын эргелекчизи эш Очур хөй чылдарның иштинде садыг ажылы кылып келген болгаш ол ажылынга мергежээн, чонга эптиг-эзлдек садыглаары-биле кады майгынның иштин культурлуг ап, бараанны корум-чурумнуг тургузуп турар. Чоннуң хереглел бараанналары үзүктел чок саттынып турар.

Барыын-Хемчик районнуң Хөнделенде майгын эргелекчизи эш Комбу-Доржу колхозчу чоннуң калбак хереглели шай, дус, тапкы, от, керосин болгаш өске-даа бараанналарын үзүктел чок садыглап турар. Бараан саарылгазын үргүлчү ажыр күүседип турар деп эш **Д. Седен** бижип турар.

Өвүр районнуң Солчур сумузунда «Коммунизмче орук» колхозта майгын эргелекчизи эш **Баян-Далай** кооперацияның массалыг ажылын хуучуларның ортузунга калбартып чорутканы-биле база чонга ээлдек садыглаан түңнелинде үргүлчү бараан саарылгазының болгаш белеткел планын ажыр күүседип турар. Магазинде хереглел бараанналарының ассортиментизи калбак.

Эш Баян-Далай бодунуң билиин үргүлчү бедидип өөренип турар болгаш солун, сеткүүлдерни чагып алган номчуп, мурнакчы садыгжыларның арга дуржулгазын өөренип ап турарын **Д. Монгуш** болгаш **В. Топуй-оол** олар бижип турарлар.

Малдың уксаазын экижидер дээш

Улуг-Хем районнуң Хайыраканда Калинин аттыг колхоз 1953 чылда мал өстүрериниң планын күүсеткен, ылаңгыя чылгы 117,2 хуу, шээр мал 116,7 хуу өзүлделиг болган. Эрткен чылын төрээн 1564 шээр малдан 1724 анай, хураганнарны болгаш 102 белерниң кулуннарын база 115 инектерниң бызааларын малчыннар шуптузун өстүрүп алган.

Моон-биле кады колхозтуң төвези 170 хуу, кужу 139, 5 хуу өзүлделиг болган, ылаңгыя эш Хуурактың ажаап турары 13 хаваннар 147 хаван оолдарын берген. Ниитиниң малын өстүрериниге ак-сеткилдиг Тарым-оол, Чаңмыр ышкаш мурнакчылар хөй.

Малдың продуктулуун бедидерингe ооң уксаазын экижидер чорук бирги чергениң айтырыы кылдыр турустунуп турар. Калинин аттыг колхоз эрткен күзүн дон уксаалыг 1 аскыр, 3 симменталь бугалар, 17 каракуль кошкарлар болгаш 1 ангор хуна садып алган.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Колхозчу хереэженнериниң күш-ажылчы чоруу

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозта эге школаның 1954 — 1955 өөредилге чылында оттулар ыяжының белеткелин колхозчу хереэженнер кызымак чорудуп турар. Олар ажылдап эгелээнинин баштайгы үезинде 300 кубометр ыяшты хап белеткээн.

Оттулар ыяш белеткелинде Үржүкпаа, Ажыймаа олар бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрүде 150—200 хуу күүседип, мурнакчы ажылдап турарлар.

К. КАРТТЫГ-ООЛ.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринче кичээнгейни угландырар

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң доктаалын улам боттандырары дээш Барыын-Хемчик районда көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери боттарының мурнунда улуг сорулганы салып турар. Районнуң 7 колхозтарында 6 агрономнар, 6 зоотехниктер турум ажылдап, бо чылын эки дүжүт чедип алыр, ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш чамдык хемчеглерни чорудуп келген.

«Комсомол 30 чылы» колхозта агроном эш Стал-оол аңаа ажылдап киргениниң бээр үш ай ажыг болган, колхозчуларның агро-зоотехниктиг өөредилгезин удуртуп, ылаңгыя агротехниктиг курстуң кичээлдерин үзүктел чокка эрттирип келген. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын, аңаа үндезилээш, көдээ ажыл-агый талазы-биле партияның болгаш чазактың үндүрген чугула шиитпирлерин колхозчуларның ортузунга таныштырган болгаш беседаларны, солун номчулгазын үргүлчү чорудуп турар. Колхоз баштаар чери чаа агрономнуң амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузуп, ону чуртталга бажыны, оттулар ыяш болгаш өске-даа чугула чүүлдер-биле хандырган. Ол ышкаш «Большевик» колхозтуң агроному эш Капустина бодунуң хүлээлгезин багай эвес күүседип, колхозчуларның агротехниктиг өөредилгезин башкарып, кичээлдерни үргүлчү белеткелдиг эрттирип турар. Үрезин арыглаашкыны, көдээ ажылагый машиналарының септелгези агрономнуң киржилгези-биле дүрген темпилиг чоруп турар.

Моон-биле чергелештир районнуң партия, совет организациялары болгаш Кызыл-Мажалык МТС, чамдык колхозтарның баштаар черлери көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле ажылды чогуур негелдезинге чедир чорутпайн, оларның амыдыралынга, ажыл-чорудулгазынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кошкак сагыш салган деп үвени айтыры чугула. МТС директору эш Огаркин кол агроном эш Кобловту, кол зоотехник эш Балакинни чугле сан-медээ чыырынга, колхозтарда тускай эртемниглерден отчёттар негээринге өйлештирип турар.

Тускай эртемниглерге удуртулга кошкак болган ужурунда «Ленин оруу» колхозта агроном эш Петров, зоотехник эш Казамин, «Кызыл тараачын» колхозта агроном эш Сухомилин, «Тиилелге» колхозта зоотехник эш Октябрь олар үр үениң дургузунда колхозчуларның ортузунга лекция, беседа чорутпайн, ылаңгыя боттарының кол ажылының иштинче кирбейн турарлар. Колхозтар тараа культураларының үрезиннерин уруп алган болза-даа, оларны чажар шынарынга чедир арыглаар ажыл кошкак, аңаа агрономнарның киржилгези сула болуп келген. «Совет Тываның беш чылы» колхоз (даргазы эш Папың, агроном эш Дудинин) бар үрезиннерин арыглавайн турган болгаш четпес үрезиннерни тыптынарының хемчеглерин албаан. Картофель, ногаа үрезиннерин четче белеткеп алган колхоз районда чаңгыс-даа чок. Тарылга шөлүнге өдек, хүл, куш өдээ төгер, хар мөөннээр ажыл багай организастатынган. Ол ажылдар талазы-биле планнар колхоз бүрүзүнде бар деп чүвени утпаза чогуур.

«Комсомол 30 чылы», «Тиилелге» колхозтарның чамдык малдары кажаа чедишпезинден январь айга чедир чалагай черге турда, зоотехник эштер Палакин, Октябрь олар ол шыдажыр аргажок четпестер-биле эптежип турган.

«Совет Тываның беш чылы» колхозтуң баштаар чери аңаа ажылдаары-биле баргай зоотехник эш Казанинни чуртталга бажыны-биле хандырбаан болгаш ажылга өске-даа таарымчалыг байдалдарны тургузуп бербээн ужурунда, аргажоктуң кырындан ол МТС-че дедир барган. Ол колхозта агроном эш Дудинин база-ла чуртаар бажын чок болуп келген. Колхоз даргазы эш Папың тускай эртемниглерни шак ынчаар сагыш салыышкын чок көрүп турда, оон дугайында райкүүсөм кандыг-даа хемчег албаан. «Кызыл тараачын» колхозта агроном эш Сухомилин, «Ленин оруу» колхозта агроном эш Петров оларның ажыл, амыдыралынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан. Тускай эртемниглерни болдунар бүгү аргаларбиле хандырарының чугулазын ол колхозтарның даргалары эштер Сендажы, Халбың олар чедир үнелевейн турарлар. Тускай эртемниглерни колхозтарга таарыштыр тургузар дугайында райкүүсөм бодунуң үндүрген доктаалының күүселдезинин хыналдазын чорутпаан.

МТС үжен ажыг трактористерни чуртталга бажыннары-биле хандырбаан ужурунда, оларның ажылынга болгаш өөредилгезинге элээн шаптык болуп турар. МТС-тиң дирекциязы оларның шалың төлевирин бээрин үр үеде саададып турар үүл база бар.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге кичээнгейни угландырар, ажылды үндезини-биле экижидер дугайында МТС-тиң удуртукчуларының мурнунда чугула негелде салдынып турар. Тускай эртемниглериниң харыысалгазын бедидер, оларга таарымчалыг байдалды тургузар, МТС-тиң ажылын үндезини-биле экижидер чорукка тодаргай удуртулганы партияның Барыын-Хемчик райкому хандырар деп чүве база-ла билдингир.

М. БУГАЛДАЙ.

Чурт үлетпүрүнүң ажылын ажылчы чоннуң негелдезинге дүүштүрер

Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг негелдезин хандырарынче угландырган СЭКП-ниң XIX съездиниң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң V сессиязының болгаш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде Чөөн-Хемчик райүлетпүр комбинадының коллективи 1953 чылдың дургузунда элээн хөй чедиишкиннерни чедип алган. Ниити продукция бүдүрериниң планын 113 хуу күүседип, ооң иштинде дааранылга цехи—128 хуу, тууйбу кылыр цех—100 хуу, чугай бүдүрерин 190 хуу, кидис идик кылыр цех—181 хуу, ыяш дилериниң планын 155 хуу күүседип, эрткен чылга бодааргa, ниити продукция үндүрери дыка өскен, бот-үнени 30,6 хуу чигеткен.

Бүдүрүлгеде социалистиг чарыштың мурнакчылары пилорамада ыяш дилип турар эш Колупаев хүн бүрү үлүг нормазын 150 хуу, дарган эш Байыр 160 хуу, чазаныкчы эш Шыдыраа—150 хуу, дааранылга цехинде эш Ростовцева олар үр үениң иштинде ажылдап келген болгаш боттарының ажылынга мергежип турарлар.

Комбинат үндезин национал кадрлар белеткээр, оларның мергежилин бедидер талазы-биле ажылды база чоруткан. Комбинат бодунуң күселиби-ле 8 чазаныкчыларны, 13 тууйбу хевилекчилерин, 11 даараныкчыларны белеткээн. Олар ам шуут мергежилдиг кадрлар болуп ажылдап турарлар.

Бүдүрүлгениң ажылын экижидериында ажылдап турар ажылдакчыларның материалдыг байдалын экижидериниңдеп, бүдүрүлгениң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарындан хамааржырын көргеш, бүдүрүлгениң цехтерин алгыдыр туткан. Ам бо чылын комбинаттың чазаныр цехин алгытпышаан ажылдың чорудулгазын механизастаар. База 10 чуртталга бажыннарын тудар, тууйбу кылыр черде бир бажыңның, ыяш кургадыр бажыңның тудуун эгелей берген.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер бар. Чоннуң өзүп турар негелдезинге дүүштүр калбак хереглелдиң бараанналарын бүдүрүп үндүрбейн турар. Эң ылаңгыя СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле ажыл кончуг четпес. Сууржуң амыдыралче шилчип турар бистиң областың колхозчу тараачыннарына чугула хереглетинип турар бажың иштиниң хереклелдери стол, сандай, шкаф, соңга рамалары, ясли хереклелдери, оруннар болгаш ажыл-агый хереклелдери, парник-рамаларны, аът хереклелдери, терге, шанак, хомут, дуга болгаш өскедаа үүлдерни барык-ла бүдүрүп үндүрбейн турар.

Ында партия организациязы болгаш дирекция чери ол айтырыгны чугулалап көрбейн, харын чугула эвес ийи-үш дугаар чергениң үүлдери-биле бүдүрүлгениң планының күүселдезин дуглап турар. Областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң удуртукчулары 1953 чылда Чадаанага кээп көрбээннер. Үүгле телефон-биле ай төнчүзүнде медээ хураап алыры-биле кызыгаарлатынып турарлар. Кандыг-даа практиктиг дузаламчы көргүспейн турар.

Ам сорулга болза, комбинаттың ажылын экижидип тургаш, чоннуң калбак хереглелиниң чугула үүлдерин бүдүрүп үндүрери болур.

Соңгулда мурнунуң социалистиг чарыжының чедиишкиннерин улам быжыглап, бүдүрүлгениң планын саа болгаш шынар талазы-биле чедиишкинниг күүседири чугула.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Колхозта комсомолчу культармейжи

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхозтуң Белдир-Кежиинде мал фермазында комсомолчу эш Кежик-оол башкылаан бижик бөлгүмү эки ажылдап турар.

Ук бөлгүмде бижик билбес 15, биче билир 28 кижи хаара туттунган. Бөлгүмнүң кичээлдери неделяда 2 удаа доктаамал чоруп турар. Элээн хөй кичээлдер эрткен соонда бижик билбестер номчуптар, бижиптерлериниң деңнелинге, а биче билирлер бижикти эки билир кылдыр өөренип алганнар.

Ам культармейжи дыңнакчыларын билииниң аайы-биле класстарга чаргаш, эге школаның программазы ёзугаар өөредип эгелээн.

Комсомолчу эш Кежик-оол бижик бөлгүмүн башкылавышаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга холбаштыр чаа-чаа темаларга лекция, беседаларны соңгукчулар ортузунга чорудуп, колхозта идепкейлиг агитаторларның бирээзинге санадып турар.

Б. ШАКТАР-ООЛ.

Чөөн талакы районнарның агрономнарының чөвүлел хуралы

-Хем, Бии-Хем, Танды, Каа-ес-Хем, Эрзин болгаш Қызыл-дээ районнарының МТС-тери-аза чамдык колхозтарының мнарының чөвүлел хуралы чаа Кызыл хоорайга болуп

вүлел хуралга СЭКП ТК-ның брь Пленумунуң доктаалын седип турары болгаш моон соң-ргы сорулгалар дугайында көдээ ыл-агыйның область эргелелиниң чальниги эш **Тадар-оол** илеткел ылган. Илеткелчи дараазында үүл-ерни демдеглээн:

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын күүсетпишаан, партияның болгаш чазактың улуг дуза-ламчызы-биле бистиң областың ажылчы чоннары 1953 чылда чам-дык чедиишкиннерни чедип алганын илеткелчи демдеглээн. Областың колхозтары организас, ажыл-агый талазы-биле улам хөгжүп, быжыгып турар. МТС-терниң материал-техник-тиг сууру быжыккан. Колхозтарда ниитиниң малының баш саны элээн өскен болгаш тарылга шөлү калбар-ган. Областың колхозтары эрткен чылда тараа, эът, саржат, дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларының белеткелдериниң күрүне планын күүсеткен.

Сентябрь Пленумунуң соонда партияның кыйгырыы-биле 180 агрономнар, зоотехниктер болгаш мал эмчи-лери областың колхозтарында, МТС-теринде ажылдап кирген. Ылангыя Свердловск областан 83 инженерлер болгаш техниктер бистиң области келген. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге тускай эртемниг чаа кадрларның ажылдап киргени колхозтарның ажыл-агый чорудулгазын экижидерине онза ужур-дузалыг болуп турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир колхозтарда ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинде улуг чет-пестер бар. Малдың баш санының өзүлдезиниң темпизи, уксаалыг шы-рын экижидер ажыл оожум болгаш оон продуктулуу дыка куду. Быжыг чем суур бүрүн тургустунмайн, мал болгаш азырал куштар кажаалар-биле четче хандыртынмайн келген. Малдың азырал, ажаалгазы эки тур-густунмаанындан чамдык колхозтар-ның малының баш саны элээн хорап турар.

Колхозтарда мал ажылының тус-кай эртемниглери мал кыштагла-дыышкынында четпестерни дарый чайладыр хүлээлгелиг. Амгы үеде малды чемгерер, суггарар болгаш ажаар талазы-биле ферма бүрүзүнге ажыл хүнүнүң чурумун база бар мал чемнерин чөп чарыгдаарының шыңгы чурумун тургузуп, чүзүн-чүзүн малдарны сиген, саван болгаш өске немелдө чемнер-биле чемгерериниң нормазын доктаадыры чугула.

Мал оолдаар кажааларның септел-гезин болгаш чаа тудугларын чоокку үеде доозар дээш колхозтарның баш-таар черлери хемчеглерни алыр хе-рек. Малдың чаш төлүн менди алыр дээш колхозчу малчыннар, мал ажы-лының тускай эртемниглери улам күжениишкинниг ажылдаары чугула.

Областың колхозтарында бар ту-рар үрелиг бүдүрүкчүлерни чөп ажыглавайн, үрелел ажылын шын организаставайн турарындан эрткен чылда төрүзе чогуур инектерниң 15 хуузу, хойларның болгаш өшкүлер-ниң 11,3 хуузу, белерниң 21,8 хуузу кызыраан турган. Төрүүр малдарның кызыраар чоруун узуткаарының бү-гү болдунар аргалары бар, ол арга-ларны практика кырынга ажыглап боттандырары мал ажылының тус-кай эртемниглериниң харыысалга-лыг хүлээлгези.

Ниитиниң малының баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедиде-ринге мал чемнериниң бүдүрүлгезин калбартыры шиитпирлиг ужур-дуза-лыг. Малдың баш санының өзүлде-зиниң темпизинден чем суурнуң хо-жудаашкынын узуткаары дээш бүгү кичээнгейни салыр херек.

Областың элээн хөй колхозтарын-да бар болуп турар мал чемнери хээндектээр, чымчадыр хайындырар эки белеткетинген үрезиннер-биле колхозтарны хандырар дээш бүгү хемчеглерни агрономнар ап чорудар, хүлээлгелиг. 1955 чылда областың бүгү колхозтары сорттулуг үрезин-нер-биле бүрүн хандыртынып алыры-ның хемчеглерин ап чорудар ужур-луг. Бо чылын бүгү суггаттыг чер-лерни ажыглалга киирип, чаа суга-рылга бугаларын немей кылып тур-гаш, суггаттыг черлериниң шөлүн ды-ка калбартыр.

Февральдың эгезинге чедир бүгү колхозтар тарылга шөлүнге үүгле 5 муң тонна өдек төккен чорук дыка четпес. Колхоз бүрүзү тарылга шө-лүнге өдек, хүл, куш өдээ төгериниң планын күүседир. Дүжүттүң куду болуп турарының бир чылдагааны сиген аралаштырар тарылга ээлчеш-тирилгезин чаңгыс-даа колхоз шиң-гээдип албаанында. Чоокку 2—3 чылдарда бүгү колхозтарга сиген аралаштырар тарылга ээлчештирил-гезин шиңгээткен турарынче МТС-терниң тускай эртемниглери онза сагыш салыр. Бо чылын тараа кель-туралларының, оон иштинде кызыл-тастың эки дүжүдүн чедип алыр.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эр-темниглери, колхозтар картофель но-гаа культураларының эки дүжүдүн алыр дээш улуг күжениишкинниг ажылды чорудар. Чамдык тускай эр-темниглер болза, тус черниң чону мурнунда картофель, ногаа тарыл-газын чорутпайн чораан ужурунда, ол дээш демисежир туразы чок деп тайылбырлап турары окта шын эвес. Колхозтар бо чылын картофельдиң гектар бүрүзүнден 150 центнерден эвээш эвес дүжүттү чедип алыр дээш демисежир херек.

Агрономнарның, зоотехниктерниң болгаш мал эмчилериниң хөй кезии боттарының ажылын амдыгаа чедир эде тургузуп шыдаваан. Олар кол-хоз бүдүрүлгезиниң организакчыла-ры болбайн, харын «чөвүлекчилер-ниң» ролюн күүседип турар. Агро-техниктиг болгаш зоотехниктиг хем-чеглерни колхоз күүседир дугайында ында ажылдап турар агроном, зоо-техник артель баштаар чери-биле бир дөмей харыысалгалыг болур. Колхозтарда ажылдап турар агро-номнар болгаш зоотехниктер болза, колхоз бүдүрүлгезиниң өзүлуг ор-ганизакчылары болур ужурлуг.

Хуралга Танды районнуң Бай-Хаак МТС-иниң агроному эш **Амагырова** санал берген. СЭКП ТК-ның сен-тябрь Пленумунуң доктаалын күүсе-дир дээш тускай эртемниглерниң киржилгези-биле районнуң колхоз-тары тарылга шөлдериге 2226 тонна өдекти төккен. Бо чылын бүгү та-рылга шөлүнге колхозтар сорттулуг үрезиннерни чажар. Бар үрезиннериң хөй кезии чажар шынарынга чедир белеткетинген. Ынчалза-даа бистиң районда ажыл бүрүн чедиишкиннинг чоруп турар деп сөглеп болбас. Картофель, ногаа культураларының үрезиннерин чам-дык колхозтар четчелеп албаан, ылаңгыя парниктер рамалары кон-чуг эвээш кылдынган, рассадалар өстүрер ирик-торфтуг савалар белет-кели дыка четпес. Сорулга болза, 1954 чылда тараа болгаш ногаа культураларының элбекшилдиг дүж-үдүн чедип алыр дээш демисел чорудары болур деп ол чугаалаан.

Бии-Хем МТС-иниң агроному эш **Титов** бодунуң саналынга «Искра» колхоз агротехниктиг хемчеглерни күүсетпейн турарын, тарылга ээл-чештирилгезин шиңгээдип албаанын илереткен. Колхоз тарылга шөлүнге өдек, хүл, куш өдээ төгер планын кончуг багай күүседип турарын ол айтып демдеглээн.

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң агроному эш **Васильев** ниитиниң ажыл-агыйының улам ынай хөгжүлдезин хан-дырарынче угланган перспектив-тиг планнар дугайында доктаап чугаалаан. Оон иштинден агротех-никтиг хемчеглер талазы-биле пла-нда: 1954 чылда тарылга шөлүнге 1000 тонна, 1956 чылда 2.000 тонна өдек төгери көрдүнген. Ындыг турбуже, колхоз чоокка чедир тарылга шөлүн-ге үүгле 155 тонна өдек, 190 центнер хүл төккен. Хамык ужур болза, план күүселдези дээш демисел бо-лур.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң агроному эш **Брыкин** ол колхозтуң ажыл-агыйында четпестер-ни шүгүмчүлээн. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Бондарев) часкы тарылга белеткелин кончуг оожум чорудуп турар. 75 парниктиг рама-лар кылыр тургаш, чаңгысты-даа кылбаан. Тарылгага хереглээр үре-зин ам-даа четпес. Машиналарның, чепсек-херекселдериниң кончуг эвээш кезии септетинген. Эш Бондарев арагалаар чорукче хандааш, колхоз-чулар-биле боттуг ажыл чорутпайн келген. Колхоз баштаар чериниң ке-жигүннери болгаш тускай эртемниг-лер коллективтиг бир дем-биле ажылды башкарып чорудары неге-тинип турар.

СЭКП Тыва обкомунуң ийи ду-гаар секретары эш **Резниченко** чөвүлел хуралдың ажылынга киришкен. Хуралга ол сөс алгаш, «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөг-жүдер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгү-лүг доктаалын улам боттандырары-биле холбаштыр көдээ ажыл-агый-ның тускай эртемниглериниң мур-нунда кандыг сорулгалар салдынып турарын боттуг чижектер-биле тода-радып чугаалаан.

Колхоз бүрүзүнде агроном, зоотех-ник, мал эмчизи бар. Олар колхоз-тарның даргаларынга боттуг дузала-жыр херек. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери чокка колхоз-тар улуг бурунгаарлап шыдавас. Бистер мурнакчы методту практика кырынга ажыглаар ужурлуг бис.

Агроном ниитиниң ажыл-агыйы-ның организакчызы болур. Агроном-нар ажыл-агыйның чүгле чаңгыс адырының тускай эртемниглери бо-луу-биле кызыгаарлатынмайн, ха-рын мал ажылын база эки билген турар болгаш колхозтарның бүдү-рүлге амыдыралы улам хайныыш-кынныг, бедик көдүрлүүшкүннүг болзун дээш кызымак ажылдаар ужурлуг дээрзин ол айыткан.

Элбекшилдиг дүжүттү чедип алы-рынга кол чүүл—тарылга белеткелин чогуур хуусаада бүрүн доозары болур. Тарылга үезинде илиирлер, прицептерден эгелээш бүгү чепсек-херекселдер белен турар ужурлуг. Чер ажылын база ниитиниң мал ажылын улам хөгжүдеринче угланд-ырган партияның болгаш чазактың чугула шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң мурнунда харыысалгалыг сорулга салдынган.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Мал ажылында четпестерни дүрген чайладыр

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң бүгү малының хөй кезии Мөңгүн-Тайга суму Совединиң де-вискээринде туруп турар. Мал одар-ларының аайы-биле ол девискээрде деритинип тургустунган элээн хөй кыштаглар бар. Малчыннар кыш-тың байдалынга таарыштыр малды одарладып турар. Ындыг болза-даа, малга чидиртир сиген кончуг эвээш. Мал чемгерер суланы сөөртүп алыр дугайында хемчег алдынмаан.

Малдың чемгерилгези четпес орга-низастатынып турар ужурунда 450 ажыг баш малдың күжү арып турар. Чүге дээрге, мал чеми сиген четпес белеткетинген болгаш чедишпейн ту-рар.

Тоолайлыгда болгаш өске-даа чер-лерде сарлыктар болгаш хой мал дус, кужур дээн ышкаш минералдыг чүүлдер-биле хандыртынман. Дус-ту, кужурну чогуур үезинде малга чидиртири чугула. Бо чылын 109 баш хойлар, 84 баш өшкүлер төрээн. Олардың хөй кезии баш хураганнар-ны, анайларны тотуруп шыдавас болган, чүге дээрге, немелде чем чо-гундан оларның сүү кончуг эвээжеп кызырылган. Чамдык черлерде хар улуг чатташ хөртүктеп каавытқан, ынчангаш хойларның болгаш өшкү-лериниң даваннары тастап эгелээн.

Колхозчу малчыннарның «мыды-рал чуртталгазының дугайында колхоз баштаар чери четпес сагыш са-лып келген. Малчыннарның амыды-ралынга хамаарышкан чугула хере-глелдерни негелде өзугаар оларга хандырып бээр дугайында колхоз даргазы эш Ойдуп, колхоз даргазы-ның оралакчызы эш Үрүваа олар аазаашкынны шагда-ла кылган, а херек кырында чүүн-биле-даа хан-дырбаан.

Колхозтуң Мөңгүн-Тайгада туруп турар малының сиген чеми чедиш-пейн турары дүвүрээзиниг байдал-ды болдурган. Малды кыштан менди чыл ажырар төлээде, колхоз баш-таар чери арып баксыраан малдар-ны немелде чем-биле хандырар ду-гайында болдунар арга-хемчеглерни ап чорудары чугула. Чаа төрүтүнген чаш хураганнарны, анайларны тотур чемгерип азыраарынга онза кичээн-гейни салып, сүт, шай, далган, сула болгаш минералдыг нуулаларны олар-га дарый хандырып бээриниң чугу-лазын колхозтуң удуртукчулары, мал фермаларының эргелекчилери утпаза чогуур.

Х. ӨКТЕК-ООЛ.

Харылзаа талазы-биле чоннуң өзүп турар негелделерин хандырар

Бии-Хем районнуң харылзаа кон-торазы (начальниги эш Птицын) чоннуң харылзаа талазы-биле хүн-бүрү өзүп турар негелделерин кон-чуг багай хандырып турар. Эң ылаң-гыя көдээ черлерде почтаның ажы-лында дыка улуг четпестер бар.

Хоорай иштинден аңгыда, көдээ черлер-биле телефонга чугаалажы-ры кончуг берге айтырыг болуп ту-рар. Көдээ черлерже чагыг кылыр-га, харылзаа конторазының телефо-нистилери долгаайн-даа «шугум чугаалажып тур» азы «харылавас-тыр» деп чалгааның чаңчыл болган бюрократсыг сөстерин чугаалаар, оон кедерээргe кижилерни телефонга кончуп хөректээр.

Ол ышкаш көдээ черлерде чонга почта чедирилгезинде улуг четпестер бар. Кижи бүрүзүнге, эң ылаңгыя колхозчуларга чагыткан солуннарын, журналдарын өй-шаанда алыры күзенчиг. Ындыг турбуже почтачылар Обухов (Хадың суур), Полева («Өөк» совхоз) солуннарны, чагаа-ларны болгаш өске-даа корреспон-денцияларны улуг озалдаашкын-биле тарадып, эзелеринге дыңнатпайн, анаа-ла херим иштинче киир октап-каш чоруй баар таварылгалар хөй. Ол ышкаш көдээ черлерге посылка азы шилчидилге чедиреринде түвексин-вер, херекке албас чоруктар бар.

Чижэлээрге, Хадың чеди чыл школазының директорунга Қызыл-дан № 15341 дыңнадыг-биле 836 рубль 96 копеек түннуг шилчидилге-ни 1953 чылдың декабрь 29-та чо-руткан болза, ол-ла айның 31-де Туранга келген, а Турандан Хадың-га чедip ол шилчидилге 20 хонуп четкен. Эзи ону 1954 чылдың ян-варь 20-де, бир өске кижиниң ба-жыңынга чыдырда душ бооп тып ал-ган. Ол ышкаш фактылар хөй. Ха-рылзаа ажылында четпестерни «Сталинчы» солунга каш удаа би-жип келген, ынчалза-даа харылзаа конторазының удуртукчулары чон-нуң ол четпүг негелдезинче ам-даа дүлей чүве дег олуруп турарлар.

Районнуң харылзаа конторазының ажылында улуг четпестерни дарый узуткаары негетинип турар.

К. ОЮН.

„Шынның" материалдарының изи-биле

Культура-массалыг ажылды чорудар

1954 чылдың январь 6-да үнген № 6 (2943) «Шынга» Бии-Хем рай-онунуң Туран хоорайда областың көдээ ажыл-агый школазының өөре-никчилериниң ортузунда культура-массалыг ажылды организаставайн турарын шүгүмчүлээн чүүл парла-тынган.

Ук чүүлдү школаның башкыла-рының хуралынга чугаалашкаш, өө-реникчилерниң ортузунга чорудар политкижизидилгелиг болгаш куль-тура-массалыг ажылдарның планын ажылдап кылгаш башкылар чоруда берген деп школаның директору эш Цапкин редакцияга дыңнаткан.

Найырал, кады-ажылдажылга болгаш дузалажылга

1948 чылдың февраль 18-те Мос-квага Совет Эвилели биле Венгр Улус Республиканың аразында найырал, кады ажылдажылга бол-гаш бот-боттарынга дузалажылга ду-гайында керээге ат салдынган. Бир-ги социалистиг күрүнеге венгр ажылчы чоннарның кезээде хандык-шып чораан сеткилин, база Венгрия-ның ажылчы чоннары совет күрүне-ни бодунуң хостакчызы кылдыр би-лип турарын болгаш аңаа ынакшы-лының өспүшаан турарын ол керээ илереткен.

Улуг, биче нацияларның бүрүнү-биле дең-эргелииниң болгаш бот-боттарын хүндүлежириниң ленинчи-сталинчы принциптеринге үндезиле-тинген ол керээ болза, Венгрияның тускай эргезин улам-на быжыглап, оон улузунуң хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң чөленги-жи болган.

Оон-биле чергелештир совет-венгр керээ болза, улустар аразының найы-ралын быжыглаарынче, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны бы-жыглаарынче угланган совет даш-тыкы политиканың чугула акты-зы болган. Ол керээ дээрге, Совет Эвилелиниң Кара далайдан Балтий далай чедир бодунуң барын кы-зыгаарларында күрүнелер-биле на-йырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугай-ында керээлер системазында бир кол кезек болган. Венгрия болза, Европаның өске-даа улус-демократ-тыг чурттары —Польша, Чехослова-кия, Румыния ышкаш база-ла Совет Эвилели-биле шынчы кады ажылдажыр сеткил сагыжын ол ке-рээде сиңниктирген. Ол керээ болза, совет болгаш венгр улустарның чоокшулажырының болгаш сырый кады ажылдажырының мырынай-ла амыдыралда холбагдашкан эрге-ажыктарын харыылап турар керээ деп үвени керээге ат салгандан соңгаар эрткен алды чылдар бадыт-каан. Быжыг үндезинде салдынган керээниң бүгү-ле чылдарында Совет Эвилелиниң болгаш улусчу Вен-грияның аразында политиктиг, эко-номиктиг болгаш культурлуг харыл-заалары чедиишкинниг өзүп, бы-жыгып келген.

Дайын мурнунда, хортистиг Вен-грия Совет Эвилели-биле барык-ла мырынай садыглашпайн турганы билдингир. Оларның бүгү-ле даш-тыкы садыг саарылгазында ССРЭ-ниң үлүүнге үүгле 0,5 хуу онаажып турган. Ол чурттуң бүгү-ле дашты-кы садыын Барыын Европаның болгаш Американың монополистери боттарының холдарынга тудуп тур-ганнар.

Венгрияга улуг когарал чедирип турган шак ындыг чаңгыс талалыг даштыкы садыгны чурттуң иштинге улус-демократтыг тургузуг доктаа-тынган соонда узуткаан. 1951 чыл-да-ла Венгрияның даштыкы садыг саарылгазының 57 хуузу Совет Эви-лелиниң үлүүнге онаажы берген. 1952 чылдың январьда ийи чурттуң аразында бот-боттарынче бараанар кииржир дугайында үр хуусаалыг садыг дугуржулгазынга ат салдын-ган, ол ышкаш 1952—1955 чылдар-да Венгрияның үлетпүрүнге совет дерилгелерни бээр дугайында бол-гаш техниктиг дуза чедирер дугай-ында дугурушкан. Оон-биле кады чарлап үндүрген дыңнадыгны өзу-гаар алырга, ССРЭ-биле Венгр Улус Республиканың аразында бараан саарылгазын улам өстүрер дугай-ын чөпшээрешкен.

Үр хуусаалыг садыг дугуржулга-зының баштайгы чылы ийи чурттуң аразында садыгның кайы-кайы та-лаларга ажыктыын улам-на бүзү-реткен. Дугуржулга болза, Венгрия-ның экономиктиг хөгжүлдезин хан-дырарынга калбак программаның болгаш чоннуң амыдырал деңнелин көдүрериниң чугула аргазы апар-ган. Мынчангаш дараазында 1953 чылда бараан саарылгазын ам-даа дыка калбартырының дугайында Совет Эвилели-биле дугуржулганы кылган.

ССРЭ биле Венгрияның боттары-ның аразында бараан кииржир ду-гайында эрткен чылдың мартта про-токолга ат салганын өзугаар 1953 чылдың баштайгы төлевилээни-биле болгаш мурнунда чылдар-биле дө-мейлээрге бараан саарылгазын дыка улгатырарын талалар дугурушкан.

Совет Эвилели Венгрияның метал-лургия, дагдан казып тывар үлет-пүрүн болгаш үлетпүрүнүң өске-даа адырларын дерип чепсеглээринге хөвен, демир рудазы, кокс, көдээ ажыл-агый машиналары болгаш Венгрияга хереглетинип турар өске-даа бараанларны бо чылын чорудуп берип турар. Венгр Улус Республи-ка бодунуң талазындан далай бол-гаш хем судноларын, транспорттуң көдүртүр херекселдерин болгаш үлетпүрүнүң чамдык чепсеглелерин, локомобилдерни, паровозтарны, чоннуң өске-даа хереглел чүүлдерин ССРЭ-ге экспорттап берип турар.

Совет Эвилели-биле Венгрияның аразында экономиктиг кады-ажыл-дажылгазы өске-даа улус-демократ-тыг чурттар ышкаш бот-боттарынга сонуургалдыг болгаш бот-боттарын-га ажыктыг үүлдерге дең эргелиг киржириниң найыралдыг принцип-теринге үндезилетинген.

Сөөлгү чылдарда Венгрияның ар-ны танытынмазы-биле өскерлип, оон үлетпүр талазы-биле хожудангай чо-руу шуут чиде берген. Улусчу Вен-грия болза, көдээ ажыл-агыйы сай-зырап турар индустриальдыг күрүне апарган. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгези дайын мурнунда турган деңнелинден үш катаптан ажыг өскен.

Дунай хемде Сталинварош хоорай-да кончуг улуг, чаа металлургия чери болза, совет-венгр найыралдың болгаш кады-ажылдажылганың бот-туг илерээшкини деп Венгрияның ажылчы чоннары адап турар. Ол комбинат болза, Венгрияның дайын мурнунда бүгү металлургия үлетпү-рүнүң берип турганы металлды чоокку каш чылдарда бээр. Вен-грияның тудугжулары ол хире хөл-чок улуг бүдүрүлге черин бир ду-гаарда-ла чепсеглеп кылганы ол. Ол бүдүрүлгеге совет тускай эртем-ниглер дузалааннар. Комбинат бол-за, ССРЭ-ден эккелдирген эн-не болбаазырангай чепсеглел-биле хан-дыртынган.

Чоокку үеге чедир-ле чуртка ав-томобиль үлетпүрү чок турган, ав-томобиль заводун ажыглалга киир-генден бээр үүгле дөрт чыл болган. А бөгүн Чепелдиң заводунга кылган грузовиктерни үүгле Венгрияда ийик-пе, азы Болгарияда көрүп болур эвес, харын ыраккы Қыдаттың оруктарында, ол ышкаш Турцияда, Египетте болгаш өске-даа хөй чурт-тарда көрүп болур.

Көдээ ажыл-агый машина ту-дуушкуну бар болган чорук көдээ ажыл-агыйны көдүрүлдүреринге ды-ка чугула үүл болу берген. Чурт-туң ховуларында күүлүг тракторларның соон дырый баштай совет, а оон соонда ада-чурттуң боду чоруур комбайннары көстүп келгилээн. Венгрияның машина тудугжулары совет тускай эртемниглериниң дуза-зы-биле снопту баглавышаан тараа кестирер, кукуруза тарыыр машина-ларны болгаш оон-даа өске маши-наларны бүдүрерин шиңгээдип ап-каннар. Венгрияның үлетпүрү ам совет машиналарның үлегерлери-биле чигир свёклазы болгаш карто-фель ажаап алыр чижектиг, хөй күш үндүрер ажылдарны келир чайдан эгелеп механизастаар деп турар. Чурттуң иштинде 364 маши-на-трактор станциялары ажылдап турар. Совет-венгр экономиктиг ка-ды ажылдажылга Венгрияның көдээ ажыл-агыйын сайзырадырынга бол-гаш оон өске-даа үүлдерде улуг ду-заны көргүзүп турар. Венгрияның тараачыннар төлээлери ССРЭ-ге чораанны болгаш совет колхозчулар, трактористер, комбайнёрлар, агро-номнар Венгрияга чораан чорук улуг ужур-дузалыг болган. Оон ха-раазы-биле Венгрияда совет агро-техниканың тараа-культуразын хана-карактай тарыыр, картофельди уя-ланчак-дөрбелчиннеи олуртуру, си-ген аралаштырар тарылга ээлчешти-рилгези болгаш оон-даа өске чаа-чаа аргалар Венгрияда калбаа-биле нептерээн.

Венгрияда бүдүрүлгениң хөгжүл-дези ССРЭ-де ышкаш чоннуң өспү-шаан турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандыра-рының эрге-ажыынга чагырткан. Улустуң эрге-чагыргазының туруп келген чылдарының дургузунда, чуртту индустриализастап тургаш, чиик үлетпүрде болгаш аъш-чем үлетпүрүнде чоннуң хереглел ба-раанларын бүдүрүп турар эң чап-чаа бир улуг пөс-таавы комбинады Сегедеде тургустунган.

Совет Эвилелиниң акы-дунма ду-заламчызы-биле Венгрияның социа-листиг тургузуушкунунуң чедиш-киннери, оон бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң амгы бедик деңнели чоннуң чаагай амыдыралын чаазы-биле көдүрер арганы берген. Улус-туң чаагай амыдыралы дээш сагыш салыышкын, оларның амыдыралын экижидери — Венгрияның улустуң чазааның кол сорулгазы.

Венгрияның ажылчы чоннар пар-тиязының болгаш чазааның эрткен чайын ажылдап кылган элээн хөй хемчеглери база-ла олче угланган болгаш ол хемчеглерни ам үеде че-диишкиннинг боттандырып турар. Венгрияның аар индустриязын тур-гусканы-биле чергелештир оон чиик үлетпүрү, ылаңгыя пөс-таавы үлет-пүрү болгаш хөм идиктернин, аъш-чемниң үлетпүрү, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелери дүргени-биле хөгжүп турар. Ниити капитал салыышкы-нында көдээ ажыл-агыйның үлүү бо чылын ийи катаптан ажыг көвү-дээн. Аъш-чем үлетпүрүнде капитал салыышкыны 50 хуу өскен. Вен-грияда чоннуң хереглээр бараны ай санында-ла көвүдеп турар. Үүр-мектеп садар өртекти ийи удаа чиигеткениниден, тараачыннарга тывыс-кан чамдык чиигелделерден, үлет-пүрүнүң элээн адырларында ажылчы чоннуң шалыының улгатырганындан болгаш өске-даа хемчеглерден чурт-такчы чоннуң орулгазы 1953 чыл-дың ийиги чартыында 4,5 миллиард форинг (венгр акша) көвүдээн.

Культура тургузуушкунунуң тала-зы-биле Венгрияда улуг-улуг че-диишкиннер болдунган. Ол чорукка культура болгаш эртем талазы-биле венгр-совет кады ажылдажылга эвээш эвес дузалаан. Ийи чурттуң эртемденнери, культура болгаш уран-чүүлдүң көскү ажылдакчыла-рының аразында харылзажылгазы, күш-культуржуларның найыралдыг ужуражыглары болгаш өске-даа ха-рылзажылгалар национал культура-ны байыдарынга улуг дуза болган.

ССРЭ болгаш Венгр Улус Рес-публиканың тайбыңга ынакшылдыг улустарының тургузукчу тайбың күш-ажыл талазы-биле бот-бота-рынга дузалажып турар бузулбас найыралы болгаш кады ажылда-жылгазы тайбыңның хереэнге бол-гаш улустарның айыл чок чоруу-нга бараан болур.

М. ЛОПАНОГОВ.

Дөрт күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң берлин чөвүлел хура

БЕРЛИН. (СЭТА-ныҢ тускай корр.). ФевральдыҢ 13-те дөрт күрүнелерниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ он тоску хуралы болуп эрткен. Хуралды А. Иден даргалаан. «Австри күрүне керээзиниҢ дугайында» хүн айтырыыныҢ үшкү пунктузун үргүлчүлеп чугаалашкан.

ССРЭ-ниҢ төлээлери 12-де болган хуралга хостуг болгаш хамаарышпас Австрияны эҢ дүрген катап тургузарынче, база австри айтырыгны дөрт күрүнелерниҢ бар дугуржулгаларыга дүүштүр шиитпирлеп таарыштырарынче угланган бодунуҢ саналдарын киргени билдингир болгай. Бөгүнгү хуралга бир дугаарында австри чазактыҢ төлээлериниҢ удуртукчузу—АвстрияныҢ даштыкы херектер министри Л. Фигль чүве чугаалаан. Ол дөрт министрлериҢ дүүн бадылаан шиитпириҢге дүүштүр австри айтырыгны чугаалажып көөрүҢге киржип турары ол. АвстрияныҢ хосталгазын болгаш тускай хамаарышпас чоруун долузубиле катап тургузарынга австри чазак идеген турар, «ол хосталга» деп сөстү күрүне керээзи күштүг болуп киргениниҢ соонда 90 хүннер дургузунда бүгү даштыкы шериглерни үндүрүп тургаш, Австрияны ээлеп чагырар чорукту соксадыры кылдыр билип турар деп Фигль медеглээн. Австрия демократтыг, тайбыҢга ынакшылдыг болгаш ёзулуг хамаарышпас күрүне болуп хөгжүүр төлээде австри айтырыгны шиитпирлээр чорукту канчаар хандырза чогуурул дээрзиниҢ дугайында бодунуҢ санал-оналын Фигль чугаалаваан. Фигль совет саналдарга хамаарыштыр олар австри чазактыҢ «аажок элдепсиниишкинин» хайындырып турар деп медеглел-биле кызыгаарлатынган. Фигль бодунуҢ медеглелинге барымдаа кылдыр чүүдаа көргүспээн болгаш Австриядан даштыкы шериглерни үндүрериниҢ дугайында айтырыгга хамаарыштыр ССРЭ-ниҢ туружу тайылбырлатынып турар совет саналдыҢ ол пунктузун таарышпас чүве-дир деп медеглээш, ооҢ-биле кызыгаарлатынып калган.

Фигль ниитизи-биле совет саналга хамаарыштыр АвстрияныҢ чазааныҢ туружунуҢ дугайында тодаргай бодалды бербейн турар чүве чугаалап, совет төлээлериниҢ кылганы саналдарныҢ чүгле бирээзиниҢ дугайында чүве чугаалаан дээрзин В. М. Молотов демдеглээн. Австри төлээлер, а ол ышкаш АКШ-тыҢ, ФранцияныҢ болгаш АнглияныҢ төлээлери совет саналдарыҢ талазы-биле боттарыныҢ бодалдарын чугаалаар боор деп идегелди В. М. Молотов илереткен.

ООҢ соонда Д. Даллес чүве чугаалаан. Австрия-биле күрүне керээзиниҢ дөрт күрүнелөр аразынга 1949 чылда-ла колдуунда дугуржутунган телевилелиниҢ белеткелин доозарын көрүп турар совет саналды херекке албайн, Даллес совет саналды хүлээп алыры «австри күрүне керээзин хажыдар» болгаш ону «эгезинден эгелээш ужунга үндүр база дагын редакторлаар апаар-дыр» дээр аянныг бадыткаан.

БоттарыныҢ чепсектиг күштерибиле Германияга удур дайынга болгаш Австрияны хостаарынга киржип турган кандыг-даа күрүнеге удур угланган кандыг-бир эвилелге азы шериг эвилелдеринге кирбезин, база бодунуҢ девискээринге даштыкы шериг базаларын тургузарын болдурбазын, а ол ышкаш Австрияга даштыкы шериг инструкторларын болгаш тускай эртемниглерни ажыглаар чорукту болдурбазын Австрияга хүлээдир дээр дугайында ындыг чүүлдү Австрия-биле күрүне керээзиниҢ текстизинге киирер дугайында совет саналга Даллес удурланып дадагалзаан.

АвстрияныҢ хамаарышпас чоруун хандырар болгаш Барыын ГерманияныҢ талазындан Австрияны бодунга күш-биле каттыштырар дээр планнарны боттандырарын болдурбас сорулгалыг ол совет саналды АКШ-тыҢ төлээлериниҢ таарымча чок көрүп турарыныҢ чылдагааннарын билип алыры берге эвес. Ынчалза-даа совет саналды бодунуҢ таарымча чок көрүп турарыныҢ ол чылдагаанарын «нейтралитет» дугайында тодаргай эвес чулчуруушкун-биле чаап чажырарын Даллес оралдашкан. Совет санал Австрияга «нейтралитеттиҢ» политиказын «доҢаштырып турар-дыр» деп Даллес бадыткаан.

Германия-биле тайбыҢ керээзин чарары герман милитаризмниҢ катап төрүтүүүшкүүнүҢ болдунар аргазын болдурбайн, АвстрияныҢ бот-тускайлаҢ, хамаарышпас күрүне кылдыр хөгжүүрүүнүҢ эҢ чугула магадылалы болур ийик деп дүүнгү хуралга В. М. МолотовтуҢ чугаалаан бодалы-биле маргыжарын орадажып, Даллес ындыг бодал «бүзүренчиг эвес-тир» деп шуут медеглээн.

Триест хоорайны болгаш ооҢ кавызыныҢ девискээрин шериг базазы кылдыр ажыглавазын хандырар сорулга-биле Триест дугайында айтырыгны көөрүҢ даштыкы херектер министрлериниҢ оралакчыларынга дагзыр деп В. М. МолотовтуҢ саналы-биле бодунуҢ чөпшээрешпейн турарын Даллес илереткен.

ДаллестиҢ соон дарый Ж. Бидо чүве чугаалаан. Совет төлээлериниҢ киирген саналдары «АвстрияныҢ тускай хамаарышпас чоруун катап тургузар күзел чок чорук-биле» кылдынган-дыр деп, Бидо медеглээн. Бидо ындыг бадыткалга ажыктыг кылдыр барымдаалар тывар аргажогун билгеш, «совет төлээлериниҢ саналдарыныҢ пункт бүрүзүн чугаалажып көөрү албан эвес деп санап турарын» медеглээн.

Совет саналдыҢ чамдык пунктуларынга хамаарыштыр Бидо кандыг-даа барымдааларны көргүспейн, оларны «таарышпас-дыр» деп анаала чарлай тыртып каан. АвстрияныҢ хамаарышпас чоруун катап тургузарыныҢ дугайында болгаш Германия-биле тайбыҢ керээзин чарарыныҢ дугайында айтырыгныҢ аразында харылзаалыын ол шуут хүлээвээн. Австрия-биле күрүне керээзиниҢ текстизин чаа үүл-биле долдурар дугайында совет санал Бидону онза дүвүреткен. Австрия ындыг саналды хүлээп ап шыдавас деп ол медеглээн.

Совет төлээлериниҢ АвстрияныҢ ёзулуг хамаарышпас чоруун магадылаарынче болгаш ону герман милитаристериниҢ күш-биле каттыштырып алыр дээр чоруун болдурбазынче угланган билдингир болгаш тодаргай саналдарынга үүге удурланып турарыныҢ чылдагаанын Бидо чугаалаваан.

ООҢ соонда А. Иден сөс алган. Ол совет төлээлериниҢ киирген саналдарынга удурланып чүве чугаалаан. Германияга Австрияны күш-биле каттыштырар дээр чаа оралдажыышкыннарны болдурбас болгаш АвстрияныҢ ёзулуг хамаарышпас чоруун хандырар сорулгалыг совет саналдарныҢ ол пунктуларынга Иден аажок удурланып турган. Хамаарышпас болгаш демократтыг Австрияны катап тургузарыныҢ дугайында күрүне керээзиниҢ үзе кылдынган текстизин үш ай хуусаа иштинде белеткээрин даштыкы херектер министрлериниҢ оралакчыларынга дагзыр деп совет саналга хамаарыштыр, Иден ол саналды күүсетинмес чүве кылдыр көргүзерин оралдашкан. Олар мынчага чедир үр үениҢ дургузунда бистиҢ чөрүлдээлеривисти узуткап шыдаваанда бистиҢ оралакчыларывыс канчап дугуржулга чедип алыр үүвел? деп ол чугаалаан. Шак ындыг байдал австри айтырыг талазы-биле барыын талакы үш күрүнелерниҢ дугуржулга чедип алыр күзел чогунуҢ болгаш оларныҢ чугаалажыышкыннарны янзы-бүрү арга-биле узамдыктырар дээр оралдажыышкынныҢ уржуундан болган дээрзиниҢ дугайында Иден үүнү-даа чугаалаваан. Австри айтырыгныҢ талазы-биле үш ай хуусаа иштинде дугуржуушкун чедип алырыныҢ аргазын хүлээвейн, Иден үүвениҢ шынныг байдалынга чөрүштүр, дөрт күрүнелерниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ амгы чөвүлел хуралынга керээниҢ мынчага чедир дугурушунмаан үүлдерин көөр болгаш дугуржуп алыр дээрзиниҢ дугайында бодунуҢ саналын албадап турган.

ООҢ соонда Л. Фигль база дагын сөс алгаш, кандыг-даа шериг эвилелдеринге каттышпас деп АвстрияныҢ чазааныҢ шиитпирлиг чоруунуҢ дугайын медеглээрин менээ төлээлеткен чүве деп чугаалаан. Триест дугайында айтырыгны австри күрүне керээзиниҢ дугайында айтырыг-биле холбаштырар аргажок деп санап турарын ол немеп чугаалаан, ынчаарга В. М. Молотов ол ийи айтырыгларныҢ аразында харылзааныҢ барын бодунуҢ медеглелинге көргүскени билдингир болгай.

ФигльдиҢ чугаазыныҢ соонда В. М. Молотов сөс алган. Барыын талакы үш күрүнелерниҢ министрлери австри айтырыг талазы-биле совет саналдарныҢ дугайында боттарыныҢ чугааларынга ол саналдарныҢ ужур-утказын карарыгладыр, айтырыгны будаар болгаш шиитпир хүлээп алырыныҢ аргазын болдурбас дээш бүгү-ле үүвелерни кылып турдулар деп ол медеглээн. В. М. Молотов совет саналдарныҢ ужур-утказын сагындырып, оларныҢ ёзулуг бодалын база дагын тайылбырлаан.

Совет чазак Австрия-биле күрүне керээзин чарарыныҢ дугайында айтырыгны кыска хуусааныҢ иштинде шиитпирлээрин саналдаан деп Молотов чугаалаан. Ынчаарга мында биске, бистиҢ саналдаан хуусаавыс, тодаргайлаарга үш ай аажок улгудур деп чугаалап турар-дур. Саналдаан хуусааны үш айдан ийи ай чедир азы бир ай чедир кызырар дугайын дугуржуп ап болур-ла болгай.

Керээни чарары билек Австрияны ээлеп чагырары доостур, Австрияда дөрт күрүнелерниҢ бүгү контроль органнары узуткатынар болгаш дөрт күрүнелерниҢ иштинден чаҢгыс-даа күрүне ээлеп чагырарыныҢ функцияларын бодунга арттырбас дээрзиниҢ дугайында шиитпирни бо чөвүлел хуралга хүлээп алырын совет төлээлер саналдап турарын В. М. Молотов айыткан.

Австри чазактыҢ керээ ёзугаар Совет Эвилелинге АвстрияныҢ дамчыдып берип турары мурнундагы герман эт-хөреҢгилер дээш 35 үүл ёзугаар доктаатынган түүнер төлелгелерин долларлар-биле эвес, харын австри бараннар бериишкини-биле дуглаар дугайында күзелдерин совет чазак хүлээп алган. Ында багай үүл ынчаш?—деп Молотов айтырган. Ол айтырыгны шиитпирлээрин бистер үүге соҢгаарладыр ужурлуг бис? БистиҢ саналывыс АвстрияныҢ байдалын эҢижитпейн турар чүве бе? Австрияга хамаарышкан совет саналдар талазы-биле эҢ таарымча чок турушту бөгүн дээрги Иден ээлеп алган дээрзиниҢ фактызын В. М. Молотов демдеглээн.

Эвилелчи комиссияны узуткаарыбиле кады бүгү даштыкы шериглерни Венадан харугда үндүрер дугайында совет саналга удур дадагалзаашкыннарныҢ барымдаа чогун В. М. Молотов көргүскен. Венадан даштыкы шериглерни үндүрерин австри керээге ат салыры-биле харугда боттандырарын саналдап турар бис деп Молотов чугаалаан. Ынчаарга ол керээ ёзугаар Австрия бодунуҢ армиялыг, бүгү чуртка, ООҢ иштинде Венага-даа бодунуҢ шериг кезектерлиг болур эргелиг. Ынчангаш совет санал АвстрияныҢ эргежыктарынга уткуштур чоруп турар.

АвстрияныҢ чогуур зоналарыныҢ девискээринде туруп турар дөрт күрүнелерниҢ шериглерин үндүрерин Германия-биле тайбыҢ керээзин чаргыжеге чедир соҢгаарладыр дугайында совет саналга удур дадагалзаашкыннарга В. М. Молотов харыылар берген. Бир тээ Австрияга түр артып калыр дөрт күрүнелерниҢ шериглери ээлеп чагырылга шериглери болбас, ээлеп чагырылга функцияларын күүсетпес болгаш австри администрацияныҢ херектеринге база чурттуҢ хөй ниити политиктиг амыдыралынга киришпес болганда ол саналды ээлеп чагырылганыҢ саналы кылдыр көргүзерин орадажыр чорук шын эвес деп ол айыткан. Дөрт күрүнелериниҢ Австрияга чогуур хуусааныҢ иштинде түр артып калыр шериг кезектерин ээлеп чагырылга кылдыр көргүзерин орадажып турар кижилер ФранцияныҢ, ИталияныҢ, Грециянып, НорвегияныҢ, ИсландияныҢ болгаш өске-даа күрүнелериниҢ девискээринде америк шериг базаларыныҢ туруп турар чоруун үүге ээлеп чагырылга кылдыр санавайн турарларыл деп айтырыгга харыылаар ужурлуг турган ийик.

Дөрт күрүнелериниҢ шериглерин чогуур хуусааныҢ иштинде АвстрияныҢ девискээринге артырар дугайында совет санал Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарыныҢ чаа оралдажыышкынын болдурбазыныҢ эргежок чугулазы-биле болдунган деп үүвени В. М. Молотов сагындырган. Германияга Австрияны күш-биле каттыштырар дугайында айтырыг улуг рольду ойнавас дээр аянныг барымдаа чок бадыткалдарга хамаарыштыр В. М. Молотов Барыын Германияда-даа, Австриядаа Барыын ГерманияныҢ составынга Австрияны киир тырттарынче угланган ажыл-чорудулга калбаа-биле боттандыртынып турарын көргүзүп турар элээн хөй фактыларны көргүскен.

Чижээлээрге, эрткен чылдыҢ марта барыын герман министр КайзериниҢ Барыын Германия биле АвстрияныҢ аразында харылзааныҢ дугайын чугаалааш, 1945 чылдыҢ соонда тургустунган кызыгаарлар удавас дүже бээр деп бүзүрелин илередип турганын бис билип турар бис деп Молотов чугаалаан. Ындыг медеглелдерни чүгле Кайзер кылып турбаан болдур-ийин. Барыын ГерманияныҢ болгаш АвстрияныҢ солдаттар эвилелдериниҢ кежигүннериниҢ ужуражыышкыннары эртип турарын база билир бис. Ол ужуражыышкыннарда немецтериниҢ иштинден-даа, австрийлериниҢ иштинде-даа мурнундагы гитлержи армияныҢ он-он мун солдаттары болгаш офицерлери киржип турар, ында Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарыныҢ идеязыныҢ ажык, калчаалыг пропагандазы чоруп турар. «ХамаарышпастарныҢ эвилели» деп чаа фашист организацияныҢ кежигүннери база австри күрүнеге өжээннешкек ажыл-чорудулганы кылып турар. «Хамаарышпастар эвилелиниҢ» баштыны, мурнунда полковник чораан, ам австри парламентиниҢ депутады Штендебах 1953 чылдыҢ августа австри парламентиге чүве чугаалап тургаш, күрүне керээзиниҢ төлевилелиниҢ Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарын хорудап турар чүүлдерин, ылаҢгыя төлевилелдиҢ 4 үүлүн херекке албазын кыйгырып турган.

Мындыг фактыларныҢ хажыызыбиле эрттип болбас деп санап турар бис деп В. М. Молотов чугаалаан. Ынчаарга бир эвес ГерманияныҢ тайбыҢга ынакшылдыг демократтыг күрүне кылдыр улам ынайгы хөгжүлдезин хандырып болгу дег Германия-биле тайбыҢ керээзи чарлыып, ачаа Франция, Англия, АКШ болгаш Совет Эвилели ат салган турган болза, ынчан Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарыныҢ дугайында айыылзыыышкынар дүже бээр болгаш Германияга Австрияны күш-биле каттыштырарын болдурбазынче угланган чогуур совет саналдар артык болу бээр ийик. Герман улустун дүрүм ёзугаар национал негелделерин хандырар арганы бээр болгаш Европага тайбыҢны быжыглаарынга идиг бээр, Германия-биле тайбыҢ керээзин чарарын дүргеделир херек деп чүве оортан илдең болуп турар.

БоттарыныҢ чепсектиг күштерибиле Германияга удур дайынга болгаш Австрияны хостаарынга киржип турган кандыг-даа күрүнеге удур угланган кандыг-бир эвилелге азы шериг эвилелдеринге кирбезин Астрияга хүлээдип турар совет санал Австрияга таарышпас дээр дугайында БидонуҢ медеглелинге хамаарыштыр, Молотов мынча деп айтырган: Ылангыя бо өйде, кажан АвстрияныҢ төлээлекчилери чөвүлел хуралда киржип турда, кым-бир кижи Австрияны дээш чугаалаар эргени кым берген үүвел. Сагындыртынган совет санал таарышпас деп санап турарыныҢ дугайында Фигль бөгүн ийи удаа чүве чугаалааш, медеглевээнин В. М. Молотов демдеглээн. Харын, австри чазак кандыг-даа шериг эвилелдеринге каттышпазынын дугайын медеглеп турар-дыр. Маная биске, чүгле биске эвес, харын АвстрияныҢ төлээлекчилеринге база Австрия ындыг туруштан ойталаар ужурлуг деп бүзүрелдирин орадажып турар-дырлар деп Молотов демдеглээн.

Триест дугайында айтырыг-биле австри айтырыгныҢ аразында тодаргай харылзаа туруп турарын В. М. Молотов база дагын онзалап демдеглээн. Триестини болгаш ооҢ кавызынын девискээрин шериг базазы кылдыр ажыглавазын хандырар сорулга-биле Триест дугайында айтырыгны көөрүҢ даштыкы херектер министрлериниҢ оралакчыларынга дагзыр деп совет төлээлер саналдаан. Италия-биле тайбыҢ керээзиниҢ Триестиге хамаарышкан кезии адактыҢ сөөлүнде кээп күүсетинген турзун дээриниҢ дугайында айтырыгны тургуспушаан. Совет чазак хостуг девискээр Триест-биле болдунган чорук Австрия-биле база болбазын, австри керээ итали тайбыҢ керээниҢ күүсетинип турары ышкаш ынчаар күүсетинмезин дээш сагыш салыышкынны удуртулга болдуруп турар. Совет чазактыҢ саналдары болза, австри айтырыгны эҢ дүрген шиитпирлээринче угланган практиктиг базым болурун В. М. Молотов бодунуҢ чугаазыныҢ түүнелинде медеглээш, ол саналдарны тодаргай чугаалажып көөрүнче шилчирин саналдаан.

В. М. МолотовтуҢ соон дарый Даллес сөс алгаш, совет саналдарны чугаалажып көөрүнден ойталаан. Ол ИденниҢ саналы-биле дүүштүр австри күрүне керээзиниҢ төлевилелиниҢ дугуруштунмаан үүлдерин көрзе чогуур деп чугаалаан.

ООҢ соонда Иден ол чүүлдериниҢ бирээзин чугаалажып көөр деп бодалдыын медеглээн.

Ынчалза-даа ДаллестиҢ саналы ам-даа хүлээп алдынмаан болгаш ону чугаалажып көөрү чугула деп В. М. Молотов демдеглээн. ИденниҢ дүүнгү саналы-биле көрдүүп турар, австри айтырыгныҢ чугаалажып көрүлдезиниҢ оруу бисти кол сорулгадан ырадыр апаар деп Молотов чугаалаан. Бистер болза, бирги эҢлчегде көрзе чогуур айтырыгларже кичээнгей салыр ужурлуг бис. Бир эвес чөвүлел хурал ийиги чергениҢ айтырыглары-биле суржуп туруп бээр болза, эҢ боттуг болгаш эҢ чугула айтырыгларны чугаалажып көөрүнге анаа шаг-үе артпайн баар.

ООҢ соонда, моон соҢгааргы ажылдыҢ чурумунуҢ дугайында дугуруштунган шиитпир хүлээп алдынмаан-даа болза, Даллес, Бидо болгаш Иден Австри күрүне керээзиниҢ төлевилелиниҢ чүүлдериниҢ талазыбиле ИденниҢ дүүнгү саналында чыскаатынган чүүлдерге хамаарыштыр боттарыныҢ сагындырыгларын кылып эгелээннер. Бидо биле Даллес мурнунда дугуруштунуп алдынган чүүлдериниҢ совет редакторлаарынын хүлээп алырынга белеткеннер. Совет редакторлаарынга дерээниҢ 16 чүүлүн хүлээп алырынга беленин Даллес чугаалаан.

Австри керээниҢ төлевилелиниҢ кол чүүлдериниҢ талазы-биле ойталай дугуржуп алыры эҢ ажык болур дээрзинче В. М. Молотов ийи айтырыыныҢ талакы үш күрүнелериниҢ министрлериниҢ кичээнгейин база дагын эҢлдирген. ЫлаҢгыя боттарыныҢ чепсектиг күштери-биле Германияга удур дайынга болгаш Австрияны хостаарынга киржип турган кандыг-даа күрүнеге удур угланган кандыг-бир эвилелге азы шериг эвилелдеринге кирбезин Австрияга хүлээдип турар немелде чүүлдү керээниҢ текстизинге киирер дугайында совет саналды көөрүүнүҢ чугулазын Молотов айыткан.

Чамдык дискуссияныҢ соонда министрлер даартагы хуралга «Австри күрүне керээзиниҢ дугайында» хүн айтырыыныҢ үшкү пунктузун улам ынайгы чугаалажып көөрүүнүҢ чурумун көөр деп дугуржуп алганнар.

Хуралды даргалаан Иден даарта болур хуралга австри айтырыгны чугаалажып көөрүн үргүлчүлээр деп чарлаан. «Улустар аразыныҢ харылзааларында дүшкүүрлүг чорукта чавырылдырарыныҢ талазыбиле хемчеглериниҢ дугайында болгаш ФранцияныҢ, АнглияныҢ, АКШ-тыҢ, Совет ЭвилелиниҢ база Кыдат Улус РеспубликаныҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында» хүн айтырыыныҢ ийиги пунктузунга хамаарышкан айтырыгларны көөрү-биле министрлер понедельниктин эртенинде хааглыг хуралга чыглырлар. Понедельникте, хүннүҢ ийиги чартыында ээлчеглиг хуралга «Герман айтырыг болгаш ЕвропаныҢ айыыл чок чоруун хандырарыныҢ сорулгалары» деп хүн айтырыыныҢ ийиги пунктузун чугаалажып көөрүн үргүлчүлээр.

Мындыг таварылгада барыын талакы күрүнелериниҢ министрлериниҢ хостуг соҢгулдаларыныҢ болгаш ниити герман чазакты тургузарыныҢ дугайында саналдары үүнү айтып турарыл деп, оон айтыргаш, мындыг харыыны алган бис: «ол дээрге, Европага дүшкүүрлүг чорукту хевээр арттырарыныҢ тактика талазы-биле оптуг аргазы-дыр».

(СЭТА).

БерлиниҢ демократтыг парлалгазы дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралыныҢ дугайында

БЕРЛИН. БерлиниҢ демократтыг парлалгазы дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралыныҢ дугайын болгаш эш В. М. МолотовтуҢ чугааларыныҢ дугайын делгеренгейи-биле бижип турар.

«Нейес дейчланд» солуннуҢ мурнуку үүлүнде бижип турары: герман айтырыгны тайбыҢ шиитпирлээринче болгаш Европага айыыл чок чорукту хандырарынче угланган совет саналдарны хүлээп алыры негетенип турар.

ТайбыҢга ынакшылдыг хөй-ниити болгаш хамыктыҢ мурнунда ГерманияныҢ бүгү хөй-ниитизи чүгле ССРЭ-ниҢ Даштыкы Херектер Министри эш В. М. Молотов чаасканан герман айтырыгны тайбыҢ шиитпирлээриниҢ таарымчалыг программазын Берлин чөвүлел хуралынга киргеп деп «Нейес Дейчланд» солун бижип турар. Ол программа ГерманияныҢ патриоттуг күштериниҢ чөптүг национал негелделеринге дүгжүп турар. Германияны каттыштырары даштыкы эжелел эрге-чагыргаларныҢ херээ эвес, а немецтериниҢ боттарыныҢ херээ болур деп демократтыг принципке совет санал үндезилетинген.

ООҢ-биле холбаштыр Германиядан даштыкы шериглерни үндүрер дугайында Совет ЭвилелиниҢ саналыныҢ улуг ужур-дузалыын солун чугулалап айтып турар.

(СЭТА).

Германияга хамаарыштыр АКШ-тыҢ планыныҢ дугайында америк журналист

БЕРЛИН. АДН агентилелиниҢ дамчыдып турары болза:

АДН-ниҢ бир ажылдакчызы дөрт күрүнелериниҢ даштыкы херектер министрлериниҢ чөвүлел хуралыныҢ дугайын дыҢнадып турары-биле Каттышкан Штаттардан Берлинде чедип келген бир сураглыг америк корреспондент-биле эрткен хүннерде ажыы-биле чугаалажыр аргалыг болган.

Бистер бүгү немецтериниҢ соонуургап турары айтырыгны ООҢ салган бис: Каттышкан ШтаттарныҢ чазааныҢ Германияны каттыштырарын күзеп турар дугайында медеглелдеринге шынзыгып болур бе?

ООҢ адын адавас болур деп бүзүрелди алгаш, ол салдынган айтырыгны харыылаарынга дараазындагы бодалдарны кичээнгейге алыры эргежок чугула деп демдеглээн.

Бирээде: Каттышкан ШтаттарныҢ Европада бүгү-ле шериг планнары федеральдыг республиканыҢ катап чепсегленнишкинге хамаарышкан шериг күчүзүн ажыглаарынга болгаш ону ЕвропаныҢ камгалал ниитилежилгезинге киирерине үндезилетинген. Боин болгаш париж дугуржулгаларындан ойталаары болгаш тайбыҢ керээзин чарары айытынган планнарны буураашкынга чедирер ийик.

Федералдыг республиканыҢ корум-чурумун бүгү Германияга неп-тередиринге чедирер болгаш Германияны барыын блокка киирерин хандырар ындыг соҢгулдаларны Германияга чорудар деп санал-биле орустар кажан-даа чөпшээрешпес деп үүвени Вашингтонда эки билип турар. Харын ол чылдагаанныҢ ужурундан Даллес бирги планга хостуг соҢгулдалар дугайында саналды көдүрүп үндүрери эргежок чугула деп санап турары ол. ООҢ санал-оналыбиле алырга, ол чорук чөвүлел хуралды үзеринга болгаш ГерманияныҢ чарлыышкынын хевээр арттырарынга чедирер ужурлуг.

Ийиде: Бир эвес Германия кандыг-даа шериг блоктарынга киришпес болза, ГерманияныҢ катап каттыжыышкыны иштики герман дүшкүүрлүг чоруктуҢ үнер дөзүн чайладыр ийик— чурттуҢ чарлыышкыны герман өжээн негекчилериниҢ уштунар болгаш камгалал ниитилежилгезин тургузарыныҢ идеязын анаа бир утка чок үүве кылыптар ийик.

Каттышкан Штаттардан Берлинче үнүп чоруурумнуҢ мурнунда ДаллестиҢ аскындан дараазындагы чүүлдү кулаам-биле дыҢнаан мен: «Каттышкан ГерманияныҢ болгаш шериг ниитилежилгезиниҢ идеязыныҢ туюлунга ЕвропаныҢ камгалал ниитилежилгези болгаш башкаланчак Германия дээре».

Үште: Каттышкан Штаттар Германияда бодунуҢ туруштарын ышкынарын күзевейн турар. Аденауэр баштаан федералдыг чазак Каттышкан ШтаттарныҢ долу хыналдазыныҢ адаанда турар болгаш америк политиканыҢ уу-биле чоруп турар. Бир эвес бонн керээзинден ойталаар болгаш ГерманияныҢ катап каттыжыышкынынга чөпшээрежир чүве болза, байдал үндезини-биле өскерли бээр. ЧарлыышкынныҢ канцлери—Аденауэр герман нацияны катап каттыштырарыныҢ канцлери болуп база шыдавас.

Америк корреспондентиниҢ сөстери-биле алырга, мурнунда Каттышкан ШтаттарныҢ Германияга политиктиг чөвүлекчизи болуп турган, ам Каттышкан ШтаттарныҢ күрүне секретарыныҢ оралакчызыныҢ оралакчызы Мэфи-биле бир беседазынга ООҢ чугаалаан бодалдары онза тодаргай илерелди тыпкан. Каттышкан Штаттар Каттышкан Германияга ам федералдыг республикага чедирип турары ышкаш ындыг салдарны чедирип шыдавайн баар деп үүведен айыылзынгаш, башкаланчак ГерманияныҢ турарын күзеп турар деп Мэфи медеглээн.

Харыысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажыҢ 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуҢ 3—62, харыысалгалыг редакторнуҢ оралакчызынын, партийжи амыдыралы, культура болгаш амыдыралы киредистериниҢ—3—88. харыысалгалыг секретарыныҢ 3—68, пропаганда болгаш агитация, кедее ажыы-агый, уламтыр болгаш транспорт, чагаа киредистериниҢ 4—98, иштики информация, бухгалтерианыҢ—3—65.

ТС—01576. Культура эргелелиниҢ типографиязы